Croot

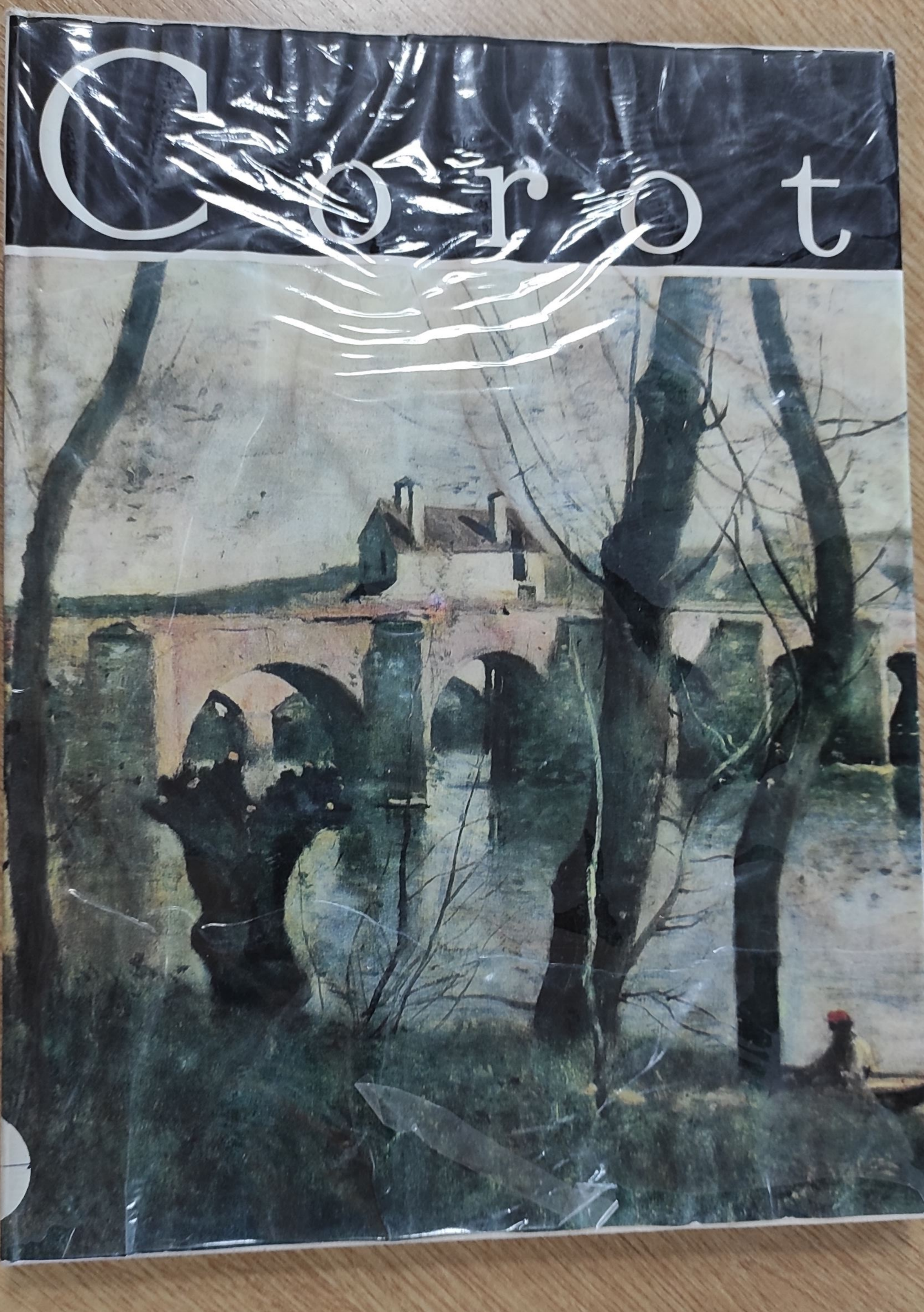

Corot

EDITURA
MERIDIANE,
BUCUREȘTI
1973

ANTOLOGIA ŞI TRADUCEREA TEXTELOR, SELECŢIA IMAGINILOR
ŞI CRONOLOGIA:

ANDREI PLEŞU

REDACTOR:
NINA STĂNCULESCU — ZAMFIRESCU

SUPRACOPERTA:
IOANA DRAGOMIRESCU

PREZENTAREA GRAFICĂ:
MIHAIL BOITOR

TEHNOREDACTOR:
ELENA MIRESCU

. . . Mais voici que le soir du haut des monts descend;
L'ombre devient plus grise et va s'élargissant;
Le ciel vert a des tons de citron et d'orange.
Le couchant s'amincit et va plier sa frange.
La cigale se tait et l'on n'entend de bruit
Que le soupire de l'eau qui se divise et fuit.
Sur le monde assoupi, les heures taciturnes
Tordent leurs cheveux bruns, mouillés de pleurs nocturnes;
A peine reste-t-il assez de jour pour voir,
Corot, ton nom modeste écrit dans un coin noir.

THÉOPHILE GAUTIER

Dar iată că amurgul din înălțimi coboară;
Și umbra, tot mai deasă, prin văi se desfășoară;
Se pierd în tonuri calde seninurile clare.
Cu ochii grei, apusul se duce la culcare.
Tac greierii; străbate, prin liniștea adîncă
Numai suspinul apei călătorind prin luncă.
Tot universul doarme, iar orele tăcerii
Țes plete umezite de lacrimile serii;
În colțul cel mai sumbru, sub raza ce se stinge,
Corot, modestu-ți nume, abia se mai distinge.

Secolul al XIX-lea marchează una din epocile care au modificat în chipul cel mai adînc instituţiile politice şi morale, lumea formelor şi fiinţa umană însăşi. De-a lungul unor experienţe diverse, ce pot fi considerate ca tot atîtea crize, el şi-a căutat cu consecvenţă echilibrul. E un secol esenţialmente revoluţionar şi aceasta nu numai prin schimbările de regim politic sau prin reformele juridice, ci şi pe planul vieţii spirituale şi al acţiunii creatoare... Cu el începe o eră nouă sau, în orice caz, se anunţă o eră nouă, chiar dacă se cer încă trecutului sugestii importante. Noţiunea de viaţă modernă, de artă modernă, o datorăm mai ales acestui secol... El vrea să cuprindă şi să înţeleagă totul: secretul vieţii, în ceea ce ea are mişcător şi obscur, acela al civilizaţiilor dispărute, al popoarelor îndepărtate. El se ramifică în toate dimensiunile istoriei şi acest secol arhaizant este, deopotrivă, un secol de anticipaţie... Cît despre generaţiile sale, ele nu se succed; se înfruntă. În toate domeniile, evoluţia este atît de rapidă şi, mai cu seamă, mutaţiile sînt atît de violente, încît istoria artelor din secolul al XIX-lea se prezintă întotdeauna ca o istorie a bătăliilor succesive dintre arta de ieri şi arta momentului. Epoca e caracterizată tocmai prin acest modernism creator şi distructiv totodată, datorită căruia avem mereu impresia că ne aflăm în prezenţa nu a *unei* arte ci a două, între ele existînd largi zone de coincidenţă.

.....

În universul întunecat şi contradictoriu al romantismului, operele lui Corot ne apar ca imaginea în acelaşi timp clasică şi modernă a unei arte care datorează puţin contemporaneităţii. Şi totuşi, numai secolul XIX a putut da un Corot.

HENRI FOCILLON

Povestea vieţii lui Corot e răspîndită în lumea întreagă. O poţi afla în muzeele publice, în galeriile colecţionarilor, în orice salon sau în orice încăpere în care există un tablou. O poţi afla în Franţa, în Europa, în America. Această poveste este opera sa, pînzele sale străbătute de lumină, în care te întîmpină apa, iarba, arborii, norii, seninuri înalte şi apusuri obosite, presentimentul sau nostalgia soarelui, blîndeţea lunii şi a stelelor, reflexele argintii ale nopţii şi ale tăcerii. Fiecare din aceste pînze vorbeşte pentru Corot, ne spune: « În acea zi, în acea dimineaţă, în seara sau în noaptea aceea, am fost aici, faţă în faţă cu acest lac, cu brîul acesta de copaci, cu cîmpia aceasta, cu aceste case; am fost aici, sub acest cer trist, umezit de ploaie. Am văzut trecînd pe chipul cenuşiu al naturii surîsul divin al luminii ».

Alte pînze, portretele, vor face alte mărturisiri: « Sînt de cele mai multe ori fete umile, femei umile. Le-am întîlnit pe stradă... în costumele lor de slujnice şi am recunoscut în ele toate frumuseţile vieţii. Am văzut desfăşurîndu-se în carnea lor poemul orelor. Misterul arborilor li se odihnea în plete; în ochi purtau cerul şi apele. Primăvara şi toamna îmi treceau necurmat pe dinainte, după cum ele surîdeau cu bucurie sau cu tristeţe. Iar vorbele lor ingenue mă făceau să văd aievea dansuri de nimfe ».

GUSTAVE GEFFROY

Corot n-avea aerul unui artist. Era micul burghez aşezat, supus părinţilor, sau bătrînul celibatar agreat de doamne pentru că se pricepea să înveselească atmosfera întrunirilor familiale strecurînd, la desert, vreun refren amuzant. Bun, desigur, caritabil, şi-a organizat totuşi viaţa după principiul celei mai stricte economii, evitînd astfel furtunile materiale şi morale. N-a avut niciodată ambiţia să facă altceva decît făcea lumea din jur, şi, la drept vorbind, puţin îi păsa de ceilalţi. ...Nici un pictor n-a fost, mai mult decît el, sclavul modelului său. Berthei Morisot, care îi copiase una din lucrări, îi reproşa că desenase numai una din cele trei trepte ale unei scări. Obişnuia să spună că pictează sînii unii femei ca şi cum ar fi pictat nişte burdufuri cu lapte. Cu acelaşi scrupul.

. . . . . .

De la bun început, Corot şi-a luat în stăpînire toate mijloacele... Un meşteşug simplu şi sănătos, ferit însă de grosolănie, fără aglomerări de culoare, fără stîngăcii, foarte precis dar nu minuţios, fără duritate în contur, dar, în momentele sale bune, fără nici o urmă de nehotărîre. Pictorul şi-a ales de asemenea peisajele de predilecţie: cele locuite; dacă nu întotdeauna de om, măcar de lucrările omului: case şi poduri («A trebuit să apară podurile — observă Meier-Graefe în legătură cu această preferinţă a lui Corot — pentru ca frumuseţea fluviilor să se lase descoperită»).

. . . . . .

Am putea enumera, în felul acesta, multe din mijloacele folosite de artist. În faţa rezultatului vom fi însă reduşi la tăcere. Cum să demonstrăm că această operă care nu caută originalitatea este una din cele mai originale opere ale lumii; că această artă de imitaţie strictă este, în acelaşi timp, cu mult în afara literalităţii, că ea este încărcată de poezie. Nu putem decît să recurgem la echivalenţe muzicale, sau ca Paul Valéry, să încercăm a restitui cuvîntului «farmec» sensul magic pe care l-a avut în negura începuturilor.

PIERRE DU COLOMBIER

Corot nu a acceptat niciodată ceea ce numim de obicei «elevi», dar era întotdeauna dispus să dea sfaturi... Tuturor le recomanda să nu aleagă decît subiecte care corespundeau simţămintelor lor personale, considerînd că sufletul fiecăruia e o oglindă în care se reflectă natura într-o manieră specifică. Spunea adesea: «Nu imitaţi, nu-i urmaţi pe alţii; veţi rămîne în urma lor». Spunea de asemenea: «Vă recomand o maximă candoare în studiu. Desenaţi cu precizie ceea ce vedeţi. Aveţi încredere în voi. Iată deviza: Conştiinţă şi încredere! (Conscience et confiance!)»

JOHN REWALD

Corot adora acele efecte confuze datorită cărora, după propria sa expresie, natura «seamănă cu o ţesătură alburie din care abia se desprind profilurile diverselor corpuri».

...Ceea ce căuta era infinitul. «Nu vezi nimic şi în asta stă totul» obişnuia să spună. Şi mai spunea, ceea ce explică plăcerea cu care se abandona poeziei intime a apusurilor: «Cînd soarele adoarme, se trezeşte soarele artei».

Repeta mereu, înălţînd din umeri:

«Mi se reproşează impresia de *vag* pe care o degajă tablourile mele. Dar bine, natura curge! Curgem noi înşine! Ceea ce este propriu vieţii este instabilul, nedesluşitul».

Şi tocmai graţia confuză, insesizabilul, ceea ce nu se vede şi nu poate fi atins, tocmai acestea fac tăria lui Corot.

JULES CLARETIE

Din carnetele lui Corot:

Un om nu trebuie să îmbrăţişeze profesiunea de artist înainte de a fi recunoscut înlăuntrul său o vie pasiune pentru natură şi disponibilitatea de a o urma cu o stăruinţă care să nu cunoască abatere. Să nu caute nici aprobare, nici bani. Să nu se lase descurajat de obiecţiile pe care le-ar putea stîrni lucrările sale: să se baricadeze între zidurile convingerilor sale şi să se lase purtat de ele mereu înainte, înfruntînd orice obstacol. O muncă necurmată — fie de execuţie, fie de observaţie. O conştiinţă invulnerabilă.

Dacă pictura este o nebunie, ea este o dulce nebunie, pe care oamenii ar trebui nu numai să o ierte, dar chiar s-o caute. Îmi priveşe chipul şi îmi cîntăreşe sănătatea. Amîndouă poartă semnele grijilor, ale ambiţiilor şi remuşcărilor care contorsionează fizionomia fiecăruia din noi. Iată de ce ar trebui să iubim arta. Ea procură acelora care vor să-şi echilibreze viaţa calmul, împlinirea morală şi chiar sănătatea.

Milostenia e ceva şi mai frumos decît talentul. De altfel acestea două se împletesc. Dacă ai inimă bună, asta se va vedea în operele tale.

E atît de bine să vezi soarele... Ştiţi, îmi place să-l privesc în faţă! Îi ador lumina şi am făcut totul pentru a o reda şi pentru a impresiona prin ea pe ceilalţi aşa cum ea m-a impresionat pe mine.
...Dacă mi s-ar îngădui, aş acoperi cu picturile mele pereţii unei închisori.

Mă rog mereu bunului Dumnezeu să mă ţină copil, să mă facă adică să văd şi să reproduc natura ca un copil, fără prejudecăţi.

Interpretez în egală măsură cu inima cît şi cu ochiul.
Lăsaţi-vă conduşi numai de sentiment. Urmaţi-vă convingerile. E mai bine să nu fii nimic, decît să fi ecoul altora... Realitatea e doar o parte a artei. Ea se cere completată de sentiment.
.....
În natură căutaţi mai întîi forma, apoi valorile şi raporturile tonale; în sfîrşit, culoarea şi execuţia. Iar toate acestea, supuse sentimentului care vă încearcă.

...frumosul în artă este adevărul, scăldat în impresia pe care ţi-a transmis-o un aspect al naturii.
Nu fac parte dintre acei artişti care lucrează pe fragmente. Scopul meu e să exprim viaţa. Îmi trebuie un model care să trăiască cu adevărat.

Nu mă grăbesc niciodată să ajung la detaliu; înainte de orice mă interesează masele mari şi caracterul general al tabloului.

Dacă pînza pe care veţi lucra e albă, începeţi cu tonul cel mai puternic. Continuaţi apoi pînă la cel mai luminos. E foarte puţin logic să începi cu cerul.

Despre Delacroix: «E un vultur, iar eu nu sînt decît o ciocîrlie: cînt mici arii între norii mei cenuşii».

Nu trebuie să cauţi. Trebuie să aştepţi. Am aşteptat întotdeauna, fără tulburare şi nu sînt deloc nefericit.

Vreme de cincisprezece ani şi mai bine, Corot şi-a căutat stilul prin desen, prin linii largi scrise cu hotărîre, printr-o voită sobrietate a detaliilor; îşi alegea copaci masivi, fără contorsiuni, stînci simple cu suprafeţe continui; opunea trunchiurilor despuiate boschete graţios rotunjite, iar frunzişurilor firave, coroane stufoase. Făcea să contrasteze rigiditatea unor molifţi drepţi şi netezi ca nişte coloane, cu arabescurile unor plante agăţătoare suple sau contururile plane şi liniştite ale orizontului, cu prim-planuri accidentate, ripoase. Totuşi, ceea ce era aspru, solemn şi puţin afectat în desenele lui Aligny ca şi în picturile sale viguroase, austere, îndrăzneţ dar sumar modelate, apărea la Corot mai puţin abrupt, mai evoluat, pătruns de căldura vieţii; nu a vieţii care circulă în fiecare plantă regizîndu-i mişcările şi înfăţişarea, ci a vieţii universale care se ascunde misterios sub culorile bogate ale naturii atunci cînd lumina o animă, o îmbrăţişează, o fecundează...
Corot avea ceva în plus dată de Aligny şi Victor Bertin: iubirea. În cugetul său sensibil, totul se rezolva în armonie; ochii săi tandri topeau accidentele în ansamblu. Îndulcind duritatea celor mai sălbatice peisaje, el le umaniza prin privire.

CHARLES BLANC

În momentul în care Corot a început să picteze, peisagistica înregistra două tendinţe distincte. Pe de o parte o tendinţă realistă, inspirată din maeştrii olandezi ai secolului al XVII-lea (mai cu seamă Rembrandt, Ruysdael, van Goyen, Hobbema) şi înclinată spre evocarea naturii în

Portretul lui Henry Leroy-copil
către 1840
desen în mină de plumb
Fogg Museum of Art,
Harvard University

ceea ce are ea patetic. Georges Michel era principalul ei reprezentant. Pe de altă parte, o tendință italienizantă, în cadrul căreia artiștii încercau să regăsească stilul convențional al academiștilor din secolul al XVII-lea, cu lucrări înfățișînd o natură disciplinată, echilibrată, recompusă după o anumită ordine clasică. Artiștii ei cei mai reprezentativi erau Valenciennes, Bidault, Michalon, la care se adăugaseră apoi Victor Bertin — profesorul lui Corot —, alături de Edouard Bertin și Caruelle d'Aligny, prietenii săi.

. . . . . .

Din prima călătorie în Italia, Corot aduce cîteva veritabile capodopere. Recunoaștem de pe acum simțul său pentru atmosferă, pentru lumina care învăluie obiectele, delicatețea coloritului său ca și armonia liniilor și culorilor (*podul de la Narni*). Spiritualitatea domină în peisajele sale florentine; viața sensibilă, senzualitatea primează în lucrările realizate pe malul lacurilor sau al Adriaticii.

. . . . . .

Începînd din 1850, arta lui Corot înclină către reverie (*Dansul Nimfelor*, *Podul de la Rochelle*) iar din 1860 și pînă la moartea sa, totul capătă o nuanță de melancolie: artistul caută mai cu seamă griurile cețurilor matinale, transparența atmosferei, fluiditatea aerului, și se lasă sedus de reflexele apelor, de poezia și de mirajul luminii difuze, de tot ce este evanescent. *Dansul Nimfelor*, *Amintire de la Mortefontaine* sînt dintre cele mai subtile și mai muzicale pagini ale sale.
Pasiunea lui Corot pentru muzică și dans se manifestă în alegerea subiectelor sale. Anecdotica istorică îi repugnă. Preferă cîteva nimfe care cîntă și dansează. Căci era un obișnuit al Operei Italiene și al concertelor; idolii săi erau Haydn, Mozart, Glück, Beethoven. De altfel, Corot îl evocă pe Mozart; arta lor este în aceeași măsură impregnată de emoție, sensibilitate și clasicism; umanismul lor, simțul realității, al măsurii și al armoniei naturii, comune amîndurora, justifică această pătrunzătoare definiție a lui André Gide: «Autorul romantic rămîne mereu dincoace de cuvinte; autorul clasic trebuie căutat dincolo de ele». Corot în pictură, asemeni lui Stendhal în literatură, nu se afiliază romantismului neliniștit și turbulent; el reînnoiește arta clasică, întinerind-o prin contactul cu realitatea.

MAURICE SÉRULLAZ

Tot ce a pictat Corot, pînă la cele mai mărunte crochiuri, este impregnat de fericire. Nu este însă fericirea unui credul; e una dobîndită: fericirea omului care privește și se recunoaște în ceea ce l-a precedat ca și în ceea ce îi va urma. Claude Gellée, La Fontaine (și mai înainte Theocrit) cunoscuseră această stare de așteptare, această nostalgie a celui care vieţuiește între o patrie pierdută și un pămînt promis. În lumea lui Corot orice este întotdeauna iertat. Nici urmă de

Vedere din Italia
1827—29
desen în peniţă

ură. Prin iubire, totul se ilumineză, totul cedează mărinimiei. Omul există pentru a face plăcere altora. Cele de ieri, precum şi cele de mai tîrziu, sînt deopotrivă conţinute în prezent — un prezent în care starea de suferinţă e depăşită. Totul se răsuceşte ca o floare — înspre lumină. Corot e o vocaţie. Tinereţea şi maturitatea sa se exprimă întru acelaşi desen. Omul se împlineşte în afara experienţei, plăsmuind iarăşi şi iarăşi — fără mare varietate exterioară — propriul său portret sau peisaj. Şi e de ajuns ca el să atingă numai materia, pentru ca imaginea cea mai simplă să se înalţe, sub degetele sale, la dimensiunea sublimului. Corot este pictorul care cîntă.

PIERRE COURTHION

Pînă la sfîrşitul vieţii sale, chiar cînd, în jurul lui 1840, s-a alăturat romantismului, chiar cînd, în alt moment, s-a abandonat exprimării atmosferei (« enveloppe ») în dauna culorii şi a formei, Corot a pictat prin valoare, adică eşalonîndu-şi planurile şi creînd armonia în funcţie de o impresie vizuală centrală suficient de puternică pentru a concentra, a organiza şi a ierarhiza totul în jurul ei. Această viziune este de o asemenea justeţe încît, în faţa tuturor tablourilor sale păstrezi iluzia unei realităţi care ar putea fi calificată drept fotografică, dacă transpunerea plastică şi cromatică — poetică, într-un cuvînt — n-ar fi mereu prezentă, ţinînd, în cazul lui, de instinct.
Pătrunzătoarele sale portrete — care ne amintesc de Vermeer sau de Rembrandt — n-au fost descoperite decît la sfîrşitul secolului trecut. Abia tîrziu, în zilele noastre, s-a înţeles că lunga şi modesta sa carieră a reprezentat evoluţia însăşi a picturii de la David la impresionism, căruia ultimele sale pînze i-au deschis drumul, fără însă a-i călca pe urme.
Corot este acela care, înaintea tuturor, a asigurat formei, valorii şi armoniei victorii decisive

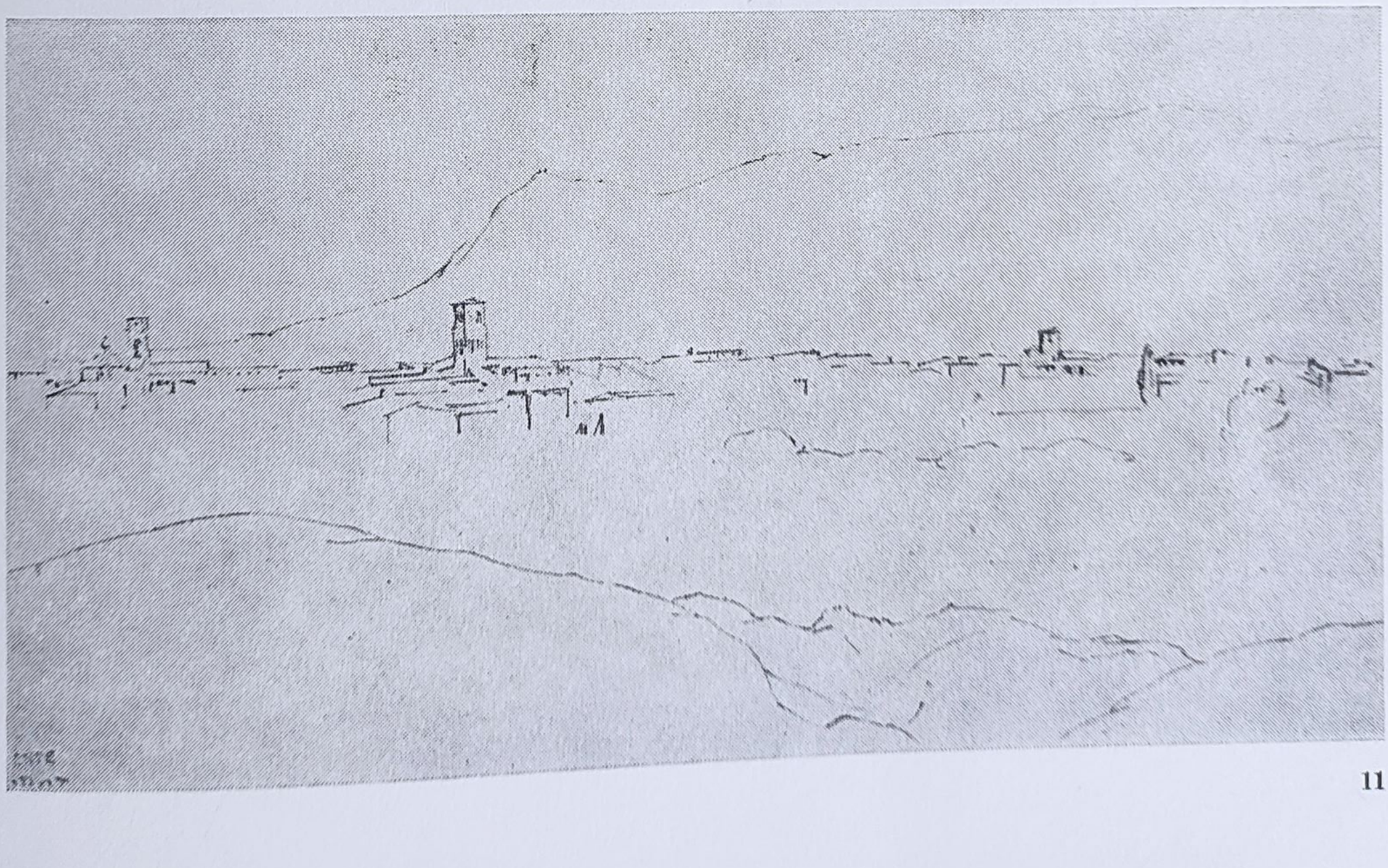

punîndu-le de acord într-o expresie a cărei unitate e un miracol de echilibru. Pornind de la acestea şi numai prin ele, el a descoperit puţin cîte puţin viaţa moleculară a spaţiului. El este omul simplu dar profund care a ridicat lirismul picturii la înălţimea la care La Fontaine îl ridicase pe acela al cuvîntului.

ÉLIE FAURE

În pictura franceză a secolului al XIX-lea, Corot rămîne un izolat. Concepţia sa despre peisaj diferă de aceea a peisagiştilor « pitoreşti », de tipul lui Paul Huet şi Théodore Rousseau, care încercau să exprime stări afective; ea nu este mai puţin diferită de realismul robust al lui Courbet. Corot nu s-a amestecat în cearta care i-a opus pe « clasici » « romanticilor », pe partizanii lui Delacroix partizanilor lui Ingres. Căutările marilor artişti ai vremii sale îl deconcertau; le privea cu neîncredere, aproape cu ostilitate. El însuşi mărturisea că i-a trebuit mult timp pentru a-l înţelege pe Delacroix. Millet îl deruta, îl sperla chiar; iar faţă de noutatea pînzelor lui Manet şi cea a primelor lucrări semnate de Monet şi Pissarro a fost întotdeauna rezervat. Cît despre marii maeştri ai trecutului, el îi admira şi îi venera fără a simţi însă nevoia, ca Delacroix, să-i studieze şi să-i consulte mereu... Era dintre aceia care, nu din orgoliu şi nici din spirit de frondă, nu pot profita decît din propriile lor experienţe.

. . . . . .

N-ar fi, cred, lipsit de utilitate, un sumar examen al metodei picturale a lui Corot; pentru că ea este cu totul diferită de aceea a contemporanilor săi şi pentru că ea demonstrează în ce fel un artist dotat ajunge cu necesitate să descopere tehnica cea mai adecvată scopurilor sale. Corot începea prin a stabili pe o pînză fină, uşor colorată, « efectul » luminos oferit de modelul dinaintea sa. Se folosea pentru asta de griuri conţinînd culori de pămînt, ocruri, negru şi alb. Îşi nota apoi umbra cea mai întunecată şi lumina cea mai puternică. În sfîrşit, pe acest fond de griuri aplica celelalte culori, căutînd înainte de orice justeţea valorilor şi armonia.

Însă acestui mod de lucru — curent în acea vreme —, Corot îi adaugă o particularitate care îi era întru totul specifică. Odată cu veneţienii din secolul al XVI-lea şi, mai cu seamă, odată cu Rubens, fusese acceptată ca axiomă fundamentală a picturii în ulei, teoria potrivit căreia, pentru a picta umbrele nu trebuie să se recurgă în nici un caz la tonuri opace, conţinînd adică culoarea albă. Pentru a reproduce cu exactitate profunzimea translucidă a umbrei care, de obicei, e mai mult sau mai puţin traversată de reflexe luminoase dacă nu de lumină directă, era necesară utilizarea unor glasiuri transparente din care albul era exclus. Or, de la bun început, cum o demonstrează studiile executate în prima călătorie la Roma, Corot refuză să se conformeze acestei reguli.

Instinctul îi spunea că, dacă vrei să redai cu maximă fidelitate valorile, trebuie să respingi metoda aceasta a umbrelor transparente şi să pui puţin alb în toate tonurile, aşa încît ele să capete o anumită opacitate. În felul acesta nu vor mai exista două registre separate: unul transparent, celălalt opac.

Acesta este, poate, motivul pentru care Corot n-a practicat niciodată acuarela. Laviurile transparente ale acestui procedeu nu i-ar fi permis să redea cu exactitate valorile.

FRANÇOIS FOSCA

În sala unui muzeu, tablourile lui Corot nu ne reţin ca celelalte lucrări: ele ne apar ca un fragment de vis care scapă gîndirii. Pictura sa nu poate fi judecată; ea te prinde, te antrenează pe nesimţite înspre o ţară a umbrelor moi, în care sălăşluiesc nimfe şi ale cărei orizonturi se scaldă în albastruri ceţoase. Şi cît de sumar lucrată pare această operă ! De bună seamă, orice efort vizibil ar fi paralizat graţia şi pudoarea unei naturi care, pînă la Corot, pare a se fi refuzat

Domul Florentin
1869—70
gravură în metal,
Muzeul de Artă R.S.R.,
Secția de grafică, București

privirii. E aci o splendidă siguranță a meșteșugului. Și mai este, deasemenea, un suflet încrezător, cinstit(. . .) gata orcînd la orice sacrificiu.

JACQUES BASCHET

Toți semidocții, după ce admiră cu conștiinciozitate tablourile lui Corot plătindu-și loiali, tributul de elogii, găsesc totuși că artistul păcătuiește prin execuție și conchid că, la urma urmelor, d-l Corot nu prea știe să picteze... Or, o operă de geniu e întotdeauna bine executată cînd e suficient executată; e o mare diferență între o lucrare « *terminată* » și una « *finită* »: în general, ceea ce este terminat nu e neapărat finit, după cum ceva cu totul finit poate fi absolut neterminat: valoarea unei singure tușe, bine plasată, este enormă; de unde decurge că d-l Corot pictează ca un mare maestru.

. . . . . .

Dacă d-l Rousseau, incomplet adesea, dar întotdeauna neliniștit și plin de freamăt, are aerul unui om care, chinuit de mai mulți demoni, nu știe de care să asculte, d-l Corot, antiteza sa absolută, nu poartă la fel de des diavolul în trup. Aleg această expresie, căci oricît ar fi de defectuoasă, de nepotrivită chiar, ea poate sugera, cu aproximație, motivul pentru care acest savant artist nu ne entuziasmează de la început și întîrzie a ne uimi. El uimește, dar uimește pe încetul: ne încîntă puțin cîte puțin; trebuie să știi să pătrunzi în tainele științei sale pentru a observa că nu există la el nici urmă de ezitare, ci, mereu, o infailibilă rigoare a acordurilor. Mai mult, el este dintre puținii, singurul poate, care a păstrat un adînc sentiment al construcției și știe să precizeze valoarea proporțională a fiecărei părți în ansamblu. În sfîrșit, dacă ne e permis a compara compoziția unui peisaj cu structura umană, el știe întotdeauna în ce fel să plaseze scheletul în raport cu restul trupului și ce dimensiuni trebuie să-i acorde. Se simte, se ghicește că d-l Corot desenează cu larghețe, dar simplificînd necontenit, folosind adică singura metodă capabilă să îmbrățișeze dintr-o dată o mare cantitate de materie prețioasă.
Dacă a existat vreodată un om care să poată tempera impertinenta și obositoarea dragoste pentru detaliu a școlii franceze, de bună seamă acel om a fost Corot.

CHARLES BAUDELAIRE

Dacă d-l Corot ar consimți să ucidă o dată pentru totdeauna nimfele cu care își populează pădurile, înlocuindu-le cu țărănci, l-aș iubi peste măsură.

Roma.
St. Ioan și St. Pavel
desen, 1828

Știu că acestor frunzișuri delicate și acestei atmosfere înrourate și surîzătoare li se potrivesc creaturi diafane, visuri vaporoase. Tocmai de aceea sînt tentat să-i cer maestrului o natură mai umană, mai viguroasă.

ÉMILE ZOLA

După mine, figurile lui Corot au îngăduit artei contemporane unul din puținele progrese cu care ea se poate lăuda față de arta de mai-nainte. Ele au generalizat studiul figurii umane *în aer liber*, studiu aproape în exclusivitate modern.
Veronese îl practicase, e drept, cu măiestrie, dar marile sale panouri concepute într-o manieră decorativă nu se prea interesau de adevărul absolut. În schimb, Van Dyck, Rubens și imensa majoritate a coloriștilor din trecut nici nu visau la așa ceva; ei plasau cu nepăsare în peisaj figuri pictate în chip evident la lumina concentrată a atelierului. În vreme ce Corot, pentru nimfele sale atît de des persiflate, a adus modelele în aer liber, procedeu salutar pentru pictor ca și pentru pictură.

. . . . . .

Corot, ultimul poet al peisajului, Corot, ultimul stilist, este ceea ce visaseră să devină profesorii săi Michallon și Bertin: Corot este grec! Desigur, el ține în mare măsură de Franța; limpezimea impresiilor sale, alura sa degajată sînt calități franțuzești: talentul său atît de distins prin aleasa lui naivitate amintește de La Fontaine. Dar luat în ansamblu, în principiul și tendințele generale ale artei sale, Corot este grec, cum nici un amator sau profesor de greacă n-a fost vreodată. E grec prin sobrietatea execuției, prin alegerea severă a detaliului semnificativ, prin admirabila logică a ordonanței compoziționale, prin proporția exactă și dozajul perfect al tuturor ele-

mentelor dintr-un tablou. E grec prin înclinaţia sa permanentă de a generaliza, de a nu întîrzia niciodată asupra particularului steril, de a căuta tipul, fluviul, pădurea, dimineaţa, seara şi nu un anumit peisaj sau un efect anume. E grec prin graţia sa surîzătoare, prin firescul eleganţei sale, prin tinereţea sa eternă ca şi prin inalterabilul lui calm. E grec pînă şi în ceea ce i se reproşează. Se spune despre divinele sale peisaje că sînt neterminate, lucrate în pripă. Dar exact acelaşi lucru se poate spune despre decorul ceramicii greceşti. Nu e decît un contur rapid, trasat în fugă, adesea incorect; artistul l-a zvîrlit parcă la întîmplare pe suprafaţa umedă a lutului; şi totuşi el triumfă, străluceşte la fel de puternic ca marmurele lui Fidias şi ale lui Praxitele, şi pînă azi, cele mai savante şi mai minuţioase creaţii au rămas în urma graţiei lui improvizate.

JEAN ROUSSEAU

Arta lui este extrem de civilizată, de rafinată, de complexă. Şi totuşi, personalitatea omului-Corot se reflectă asupra acestei lumi rafinate, acel Corot cu aspect de ţăran, acel Corot despre care mama lui spunea, deznădăjduită, că e atît de «comun» şi care a rămas pînă la bătrîneţe un copil rătăcit în oraş, fericit numai cînd evada în singurătatea cîmpiilor. El are sufletul unui cîntăreţ ambulant, gata să asimileze artificiile cele mai rafinate. Dar, pentru ca arta să se poată naşte, aceste artificii trebuie să fie puse în slujba cîntăreţului ambulant; ele devin astfel miracolul harului înnăscut al artistului care creează aşa cum înfloreşte migdalul. Iar el, omul-Corot, capătă un aspect nou, acela pe care el însuşi îl opune mamei sale, disperată de a-l vedea «comun». «Tu nu ştii oare că de la începutul lumii nu au existat decît trei înţelepţi pe pămînt: Socrate, Isus Cristos şi...eu?»

.....

În 1827 el scria: «Nu am decît un singur scop în viaţă, pe care vreau să-l urmăresc neîncetat, acela de a face peisaje» (...) Cînd a fost nevoit, bătrîn fiind, să renunţe la viaţa în aer liber (mai precis, între 1865 şi 1874), a pictat majoritatea figurilor sale şi, ceea ce e mai important, cele mai izbutite dintre ele.

Deci, pentru a înţelege tablourile lui cu figuri nu trebuie să uităm că le-a realizat după experienţa sa de peisagist şi acesta este un fapt nou în istoria gustului, acesta este secretul seducţiei speciale pe care o prezintă personajele lui Corot, a influenţei covîrşitoare pe care au avut-o ele asupra dezvoltării ulterioare a gustului lui. Hippolyte Flandrin a fost primul care a băgat de seamă acest lucru cînd, în ciuda părerii contrare a maestrului său Ingres, a declarat că «acest om îndrăcit pune în figurile lui ceva ce specialiştii nu au pus niciodată într-ale lor». Astăzi, la Luvru, aşa-numita *Femeia cu perla* este expusă alături de *Baia turcească* a lui Ingres. Diferenţa dintre cele două concepţii poate fi astfel uşor sesizată. Corot se apropie de imagine din exterior: porneşte de la ceva nedefinit, de la atmosferă, pentru a ajunge la formă. Ingres porneşte din interior, nu de la ceea ce vede, ci de la ceea ce ştie şi îşi închipuie; ajunge la suprafaţa carnaţiei în ultimul moment; ultima tuşe este cea care îi dă efectului delicateţe. Dimpotrivă, ultima tuşe a lui Corot îi dă fermitate. De aceea, imaginea lui Ingres trăieşte într-un aer rarefiat, pe cînd imaginea lui Corot este impregnată de o atmosferă densă. Aer rarefiat, atmosferă densă, acestea nu sînt numai rezultatele a două viziuni diferite, ci simbolul a două idealuri. În idealul abstract despre frumos, Ingres abia dacă reuşeşte să sugereze viaţa, în timp ce Corot, graţie sensibilităţii lui naturale, îşi creează frumosul pornind de la înseşi rădăcinile vieţii.

LIONELLO VENTURI

Tablourile sale înfăţişînd femei aparţin de fapt unui gen aparte, dat fiind că personifică diferite stări sufleteşti. De obicei sînt reprezentate fete tinere, graţioase, dar modeste, aflate în aer liber sau în atelierul artistului. Ele sînt adîncite în

Desene din Col. G. Opresca
Muzeul de Artă
al Academiei R.S.R.,
București

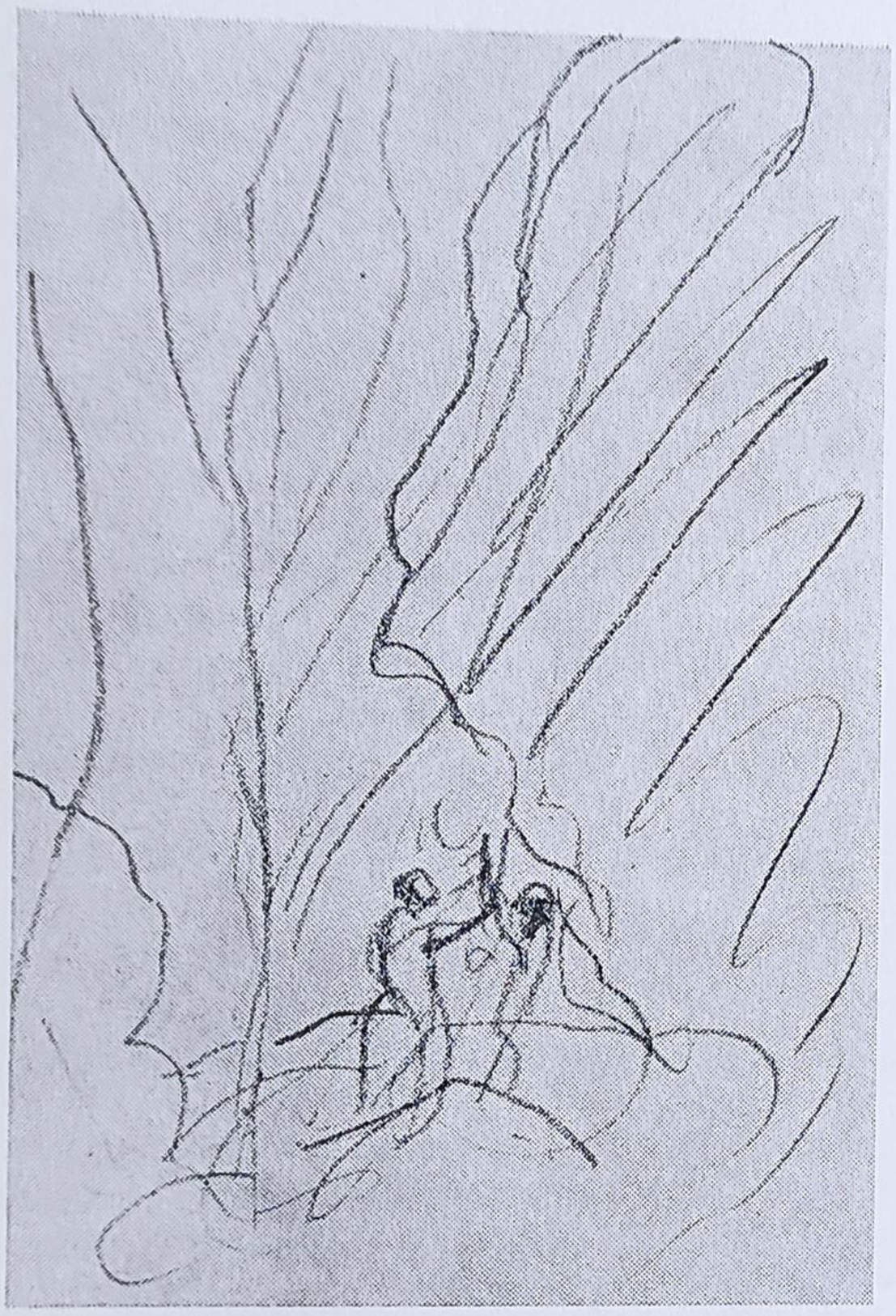

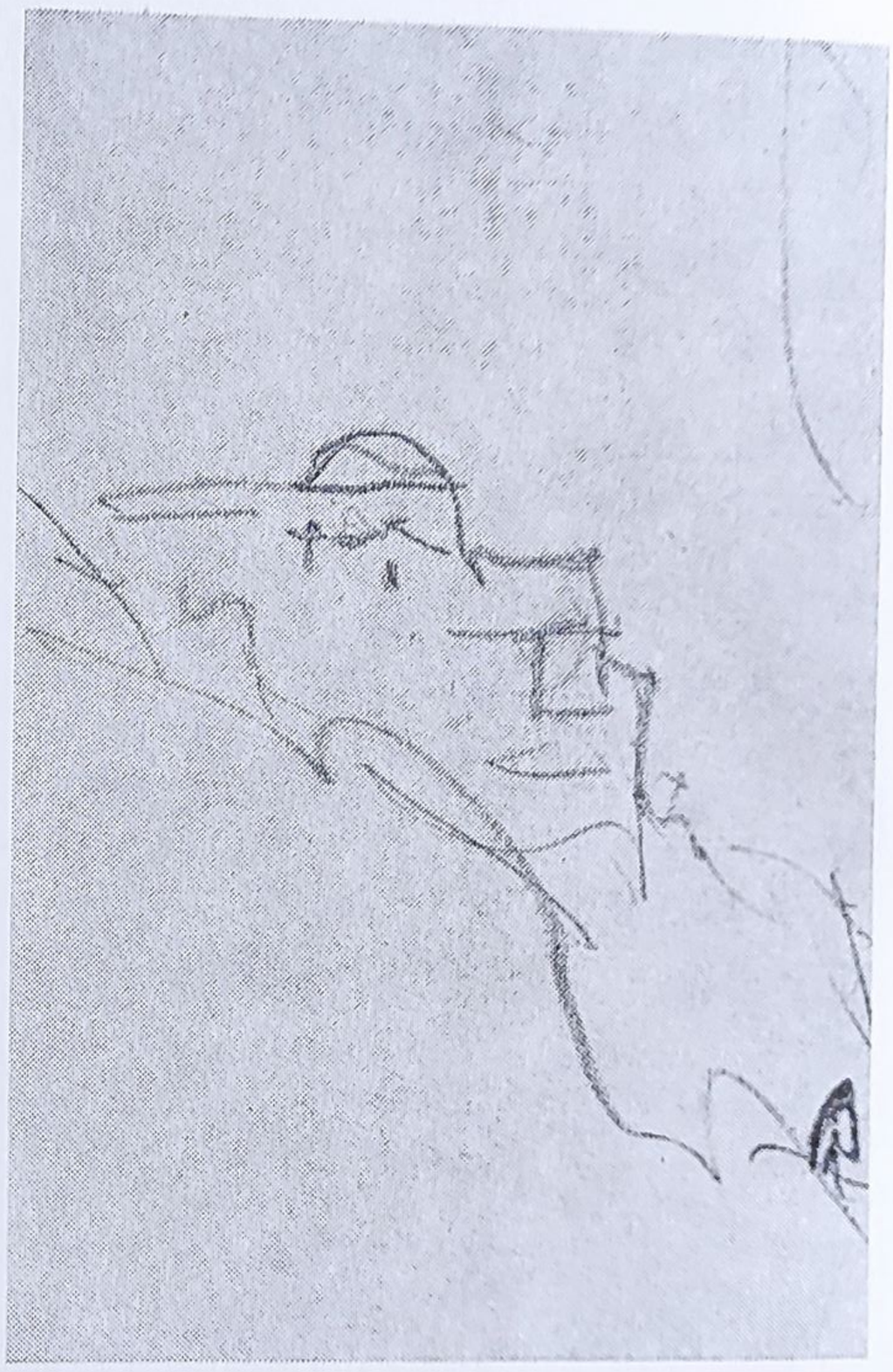

lectura unei cărți, sau pierdute în visare, sau îndreaptă din tablou o privire deschisă și prietenoasă spre noi, sau contemplă o pictură de pe șevaletul artistului. Aceste fete sînt pline de gingășie, dar nu observăm la ele nici urmă de cochetărie, în spiritul secolului al XVIII-lea: ele sînt redate cu un firesc total, lipsit de orice dulcegărie. Totodată, însă, le e străină severitatea și aerul aristocratic și monden al femeilor din portretele lui Ingres. Aceste tablouri nefiind concepute ca portrete, Corot a renunțat la o factură elegantă; în schimb, ele sînt foarte bine și clar construite, la fel ca peisajele sale timpurii. Tipuri feminine avînd aceleași farmec, aceeași puritate sufletească și inteligență se întîlnesc și în romanul francez de la jumătatea secolului al XIX-lea, îndeosebi la Stendhal și Balzac.

. . . . . .

Trăirea naturii, sensibilitatea deosebită față de cel mai tainic izvor al pădurii și față de cele mai delicate nuanțe ale frunzișului se înrudesc cu senzațiile pe care un contemporan al lui Corot, poetul Maurice de Guérin, le pune în gura centaurului din poemul său în proză cu același titlu: « Culcat pe pragul adăpostului meu retras, cu trupul înăuntru și cu capul sub cer, urmă-

ream spectacolul nopţii. Viaţa străină de care mă îmbibasem în timpul zilei picura încet din mine în sînul Cibelei, aşa cum după o furtună picăturile rămase pe frunze cad în jos, unindu-se cu apele ».

Peisajul clasic, care pentru Poussin era o realitate, devenea pentru Corot obiectul unui vis plin de farmec, dar înşelător. Cu toate că peisajele suculente şi vaporoase ale lui Corot se deosebesc de peisajele difuze, imateriale ale lui Caspar David Friedrich, cei doi maeştri pot fi totuşi consideraţi ca întemeietorii peisajului de atmosferă (Stimmungslandschaft).

. . . . . .

Tot astfel cum pianul i-a servit lui Chopin drept instrument docil pentru a exprima melancolia plină de puritate de care sînt pătrunse nocturnele sale, lui Corot redarea stărilor sale sufleteşti în peisaj i-a fost înlesnită de subtila sa tehnică picturală. Corot a fost unul din maeştrii cei mai străluciţi ai tonurilor intermediare(. . .). În peisajele sale tîrzii nu există aproape nici o culoare pură, nici o pată stridentă. El şi-a restrîns la extrem gama de culori, dar a găsit în limitele înguste ale tonurilor intermediare o bogăţie enormă de nuanţe de argintiu-albăstrui, azuriu, oliv tandru şi verde, de luminozitate variată, pe care le înviora uneori cu ajutorul unor pete transparente de galben-citron. Aşternea culoarea cu trăsături largi de pensulă, dar reda frunzişul prin tuşe fine, obţinînd astfel o suprafaţă care scliperşte. În aceste condiţii, raporturile dintre culori erau deosebit de importante. În această privinţă, Corot se înrudeşte cu Daumier. Dar Daumier se folosea de contraste puternice, înclina spre sonorităţi de bas profund şi aşternea culoarea în straturi împăstate şi suculente; Corot, dimpotrivă, prefera o factură fină şi tonuri medii şi luminoase; la el contrastele sînt cît mai atenuate cu putinţă; totul face un efect mai armonios. Este remarcabil că, în ciuda tehnicii sale picturale libere, Corot a păstrat totdeauna măsura şi o claritate aproape clasică.

Delacroix este dramatic. Cînd pictează un copac (teribilul stejar asistînd cu freamăt la lupta lui Iacob cu îngerul), acel copac pare a aparţine unei grandioase legende. Corot ajunge fără tulburare la o poezie care nu e deloc mai puţin elevată. Între ei este aceeaşi diferenţă ca între Virgiliu şi Shakespeare. Dacă Delacroix, care ne aminteşte şi de Byron, ne duce de asemenea cu gîndul la Baudelaire, Corot, care îi evocă pe La Fontaine şi Virgiliu, este foarte aproape de Lamartine.

. . . . . .

Corot a iubit toată viaţa « Eglogele » lui Virgiliu.

BIBLIOTECA CENTRALĂ "GH. ASACHI" IAŞI
693.206

Ori de cîte ori călătorea, le purta cu sine. « Georgicele » par a fi influenţat de asemenea opera artistului. Şi este interesant de observat în ce fel doi pictori care şi-au depăşit în egală măsură epoca au cîştigat în profunzime prin contactul cu umanismul. Cînd Cézanne se întorcea seara de la Tholonet oprindu-se pentru a contempla Sainte-Victoire, nenumărate versuri ale poetului clasic îi reveneau în memorie. Corot însă, dată fiind natura sa, a suferit în asemenea grad influenţa virgiliană, încît nimic nu e mai simplu decît să constatăm strînsa relaţie dintre multe tablouri ale sale pictate către 1850 şi unele versuri ale poetului. « Umbra proaspătă a nopţii abia părăsise înaltul » — este acesta un tablou de Corot sau un vers din Virgiliu?

Putem fi convinşi însă că nu vom întîlni niciodată la Corot o falsă literatură. El este pictor; numai că spiritul său e hrănit de mituri. De altfel, toate poveştile antice la care a ţinut se desfăşurau într-un frumos decor natural. Şi poate că de aceea iubea atît de mult miturile, pentru că ele îi vorbeau despre natură.

MARC LAFARGUE

Există în el un anumit spirit al simplităţii. Dar simplitatea nu este în nici un caz o metodă. Ea este, dimpotrivă, un scop, o limită ideală, care presupune complexitatea lucrurilor precum şi un anumit număr de posibilităţi şi încercări prealabile epuizate şi, în cele din urmă, înlocuite printr-o formă sau o formulă esenţială. Mai de-

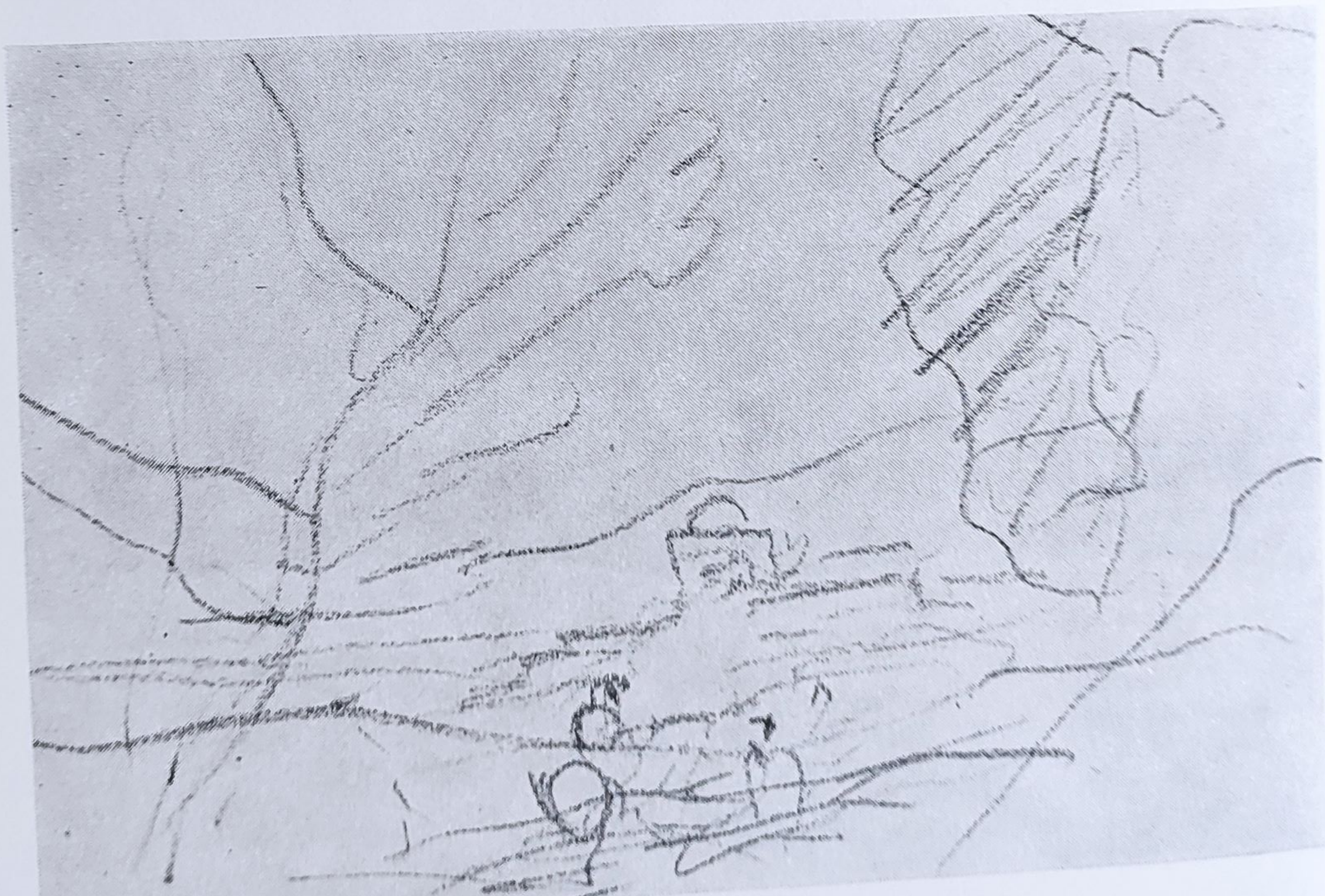

vreme sau mai tîrziu, fiecare își găsește în carieră momentul său de simplitate.

Dorința simplității în artă e mortală ori de cîte ori se dă drept suficientă și ne îndeamnă a o cultiva întru evitarea efortului. Dar Corot trudește din greu, trudește cu bucurie, toată viața.

. . . . . .

Natura i-a fost model; dar model în mai multe feluri.

În primul rînd ea însemna, pentru el, o supremă precizie, întotdeauna în funcție de lumină. Cînd pictează peisaje estompate de neguri, copaci învăluiți în abur, formele lor incerte maschează întotdeauna forme precise. Structura se ascunde sub voalul atmosferei; ea nu e absentă, ci numai disimulată.

De altfel, Corot e unul din pictorii care au observat cu cea mai mare grijă chipul pămîntului. Stînca, nisipul, neregularitatea terenului, traseul unui drum de țară, nenumăratele accidente ale solului sînt pentru el obiecte de primă importanță. Un copac al lui Corot e născut și nu poate trăi decît pe locul său: e un anumit copac, într-un anumit loc. Și acest copac, cu rădăcini atît de adînci, nu este numai un exemplar al unei anumite specii, dar e individualizat chiar în cadrul acelei specii. El își are povestea sa, care nu e și a altora. Pentru Corot, el e Cineva.

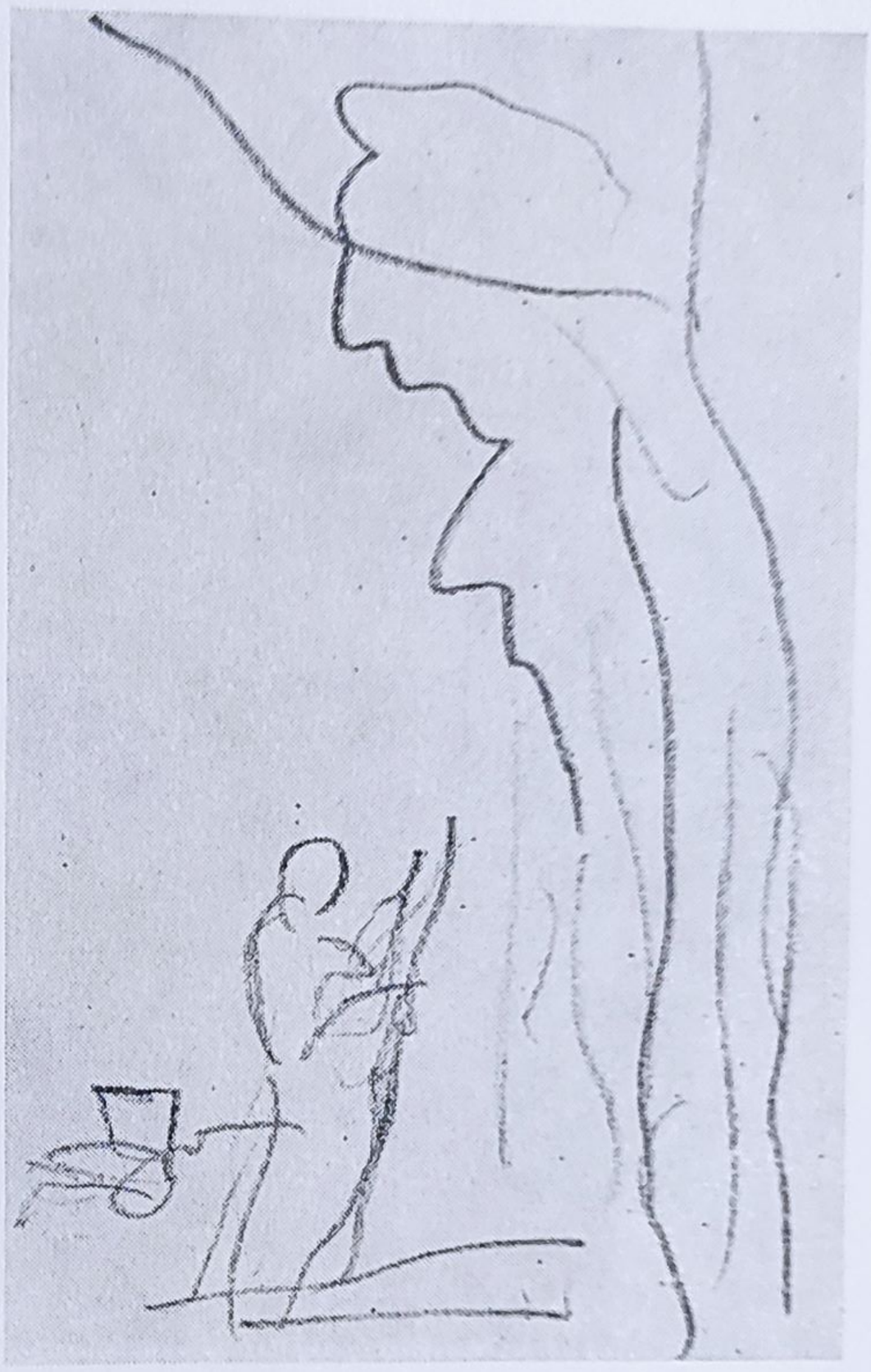

PAUL VALÉRY

Miracolul, în cazul lui Corot, decurge din aceea că el a știut să regăsească fără efort aparent, în modul cel mai firesc, măreția, monumentalitatea vechilor maeștri(. . .). Nu e mai puțin adevărat că exemplul lui Corot e riscant: miracolele nu pot fi luate drept exemplu. Pictorii care restrîng cîmpul investigației lor vizuale și intelectuale sub pretext că subiectele lui Corot erau, de obicei, modeste, uită că nu sînt atinși de același har și că, în general, nu-ți poți da întreaga măsură decît încercînd să-ți depășești măsura. Corot a încercat să-l egaleze pe Poussin, înainte de a se resemna să fie Corot.

. . . . . .

Deși preferă să lucreze tablouri de format mic, Corot atinge monumentalitatea datorită meșteșugitei sale scări de proporții. Cantitatea cedează calității. Inaugurat de miniaturiști, acest fenomen rămîne în exclusivitate franco-flamand.

. . . . . .

Găsim la Corot un joc foarte subtil de mase fluide alături de o rigoare clasică, un modelaj larg apropiat de al lui Cranach, alături de clarobscururi abile în care ceea ce importă este strălucirea luminii interioare. Întîlnim, în sfîrșit, la Corot, contraste luminoase, mai puțin sistematizate, dar

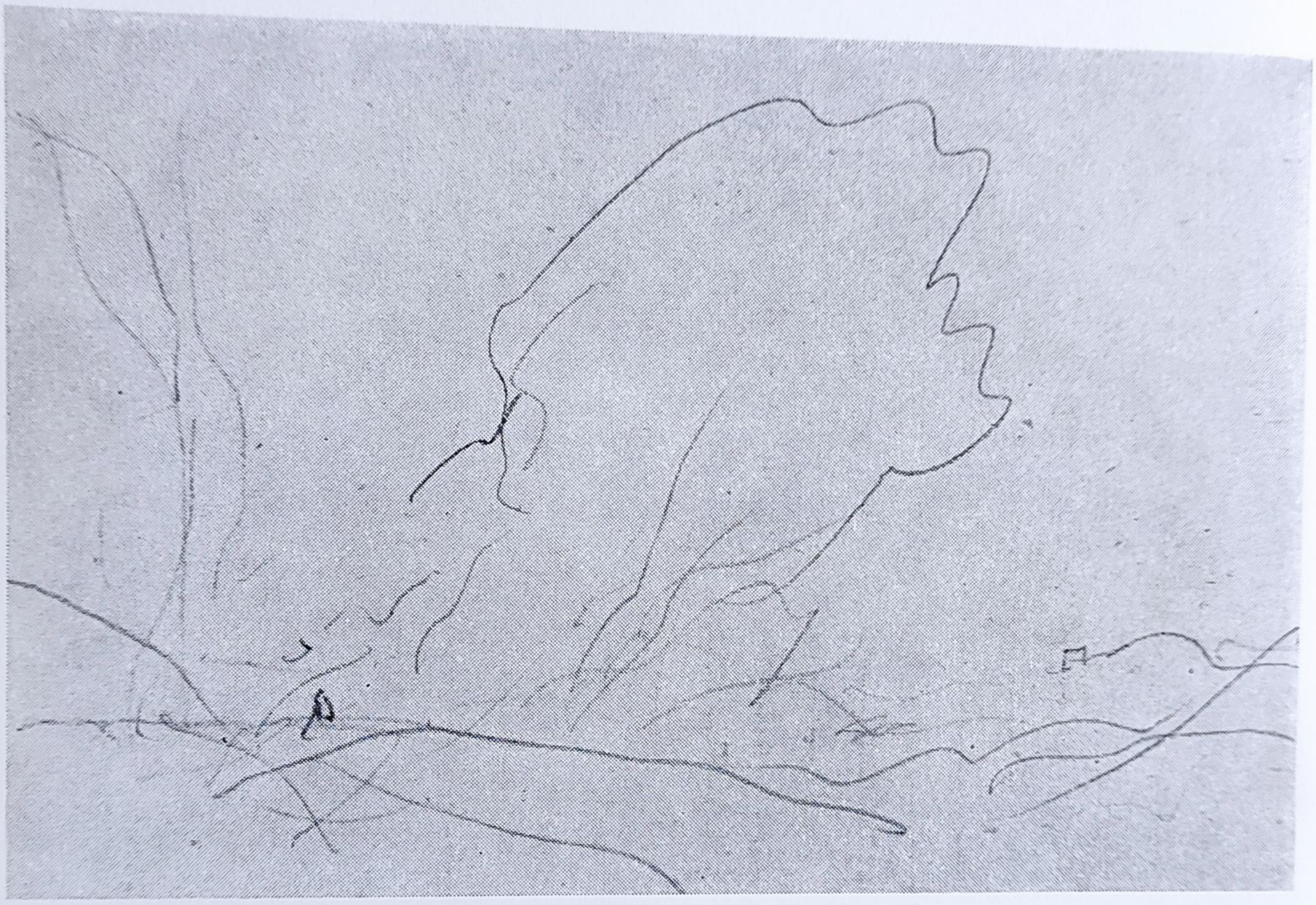

echivalente totuşi în mare măsură acelora din compoziţiile lui Georges de la Tour (...). Abordarea mai multor variante picturale în unul şi acelaşi tablou e, desigur, un lucru pasionant, dar plin de pericole. Într-o asemenea aventură nu se angajează decît spirite puternice şi mîini de experţi.

ANDRÉ LHOTE

Corot iubea foarte mult arcurile podurilor, pretexte pentru emoţionante jocuri plastice de umbră şi lumină. Rolul luminii pare a-i fi stîrnit, de altfel, un pasionat interes şi, cum dascălii săi nu-l învăţaseră în acest sens mare lucru, el a descoperit sau a redescoperit singur secretele ignorate de ei. El are subtilitatea de a face să valoreze un ton prin celelalte; el lasă să se piardă în lumină anumite detalii, pentru a concentra atenţia privitorului asupra părţilor alese de el (...). În sfîrşit, el are o infinită răbdare în a înţelege natura, în a descifra mesajul pe care aceasta i-l transmite în schimbul iubirii sale pentru ea. În faţa realităţii, Corot nu fabulează niciodată: priveşte doar, şi apoi pare să închidă ochii pentru a recrea totul în inima sa... Corot devine natura însăşi, el nu caută niciodată să o imite (...). Privind unul din tablourile sale, Millet vorbea despre «pictură găsită spontan». La Corot, într-adevăr, instinctul regizează totul. «A fi tu însuţi, iată singurul mijloc de a emoţiona», spunea el cu simplitate. Ceea ce dorea, era să-şi comunice emoţia, nu să inspire admi-

raţie. Pe vremea lui Monteverdi, dat fiind că metronomul nu exista, ritmul se măsura prin bătăile inimii şi se chema, de aceea, « tempo naturale ». Acest procedeu de evaluare ritmică i se potriveşte foarte bine lui Corot; e, într-un fel, « secţiunea sa de aur ». Artistul pare a compune fără plan prealabil; el e mai degrabă zidar decît arhitect. Are ceva din îndemînarea ţăranului care-şi înalţă casa cu acel simţ înnăscut al proporţiilor care nu încetează să-i uimească pe specialişti. Asemeni lui Constable, Corot ar fi putut spune: « În faţa unei scene din natură, prima mea dorinţă este să uit că am văzut vreodată tablouri ».

(...) Tot Corot pronunţă cel dintîi cuvîntul « impresie » şi inaugurează un simţ nou al luminii şi al naturii cînd spune: « Tot ceea ce simţim şi aşternem pe pînză este neîndoielnic real; are viaţă ». Această remarcă conţine un sentiment necunoscut pînă la el în pictură şi cu atît mai surprinzător la un artist care, în tinereţe, a fost vreme îndelungată supus unei discipline clasice. Niciodată romantismul, chiar în formele sale extrem-panteiste, n-a atins o asemenea adîncime a sentimentului. Şi cîtă omenie, şi cît adevăr, în această concepţie.

Aşa cum nu obişnuia să ridice glasul în conversaţie, Corot evită şi în arta sa tonurile stridente. El voalează mereu culorile prea crude prin griuri (...). El nu colorează, armonizează. Griul este un fel de culoare locală a modestiei sale. Şi, fără încetare, el simplifică, cu o îndemînare înnăscută şi cu o forţă incomparabilă.

MAURICE RAYNAL

Încercînd să explice cum desenează, Corot spunea: « Să presupunem că se întîlnesc doi oameni şi eu încep să-i desenez în detaliu — pornind, de exemplu, cu capetele; iată însă că cei doi pleacă şi pe hîrtia mea nu rămîn decît cîteva linii indescifrabile. La fel se întîmplă dacă mă apuc să desenez un grup de copii pe care deodată îi cheamă mama; caietul meu de schiţe se va umple cu vîrfuri de nas şi cu fire de păr. Dar, cum mi-am propus să nu mă întorc acasă fără ceva întreg, încerc să prind întîi şi-ntîi masele mari, linia generală a mişcării. Şi asta foarte rapid. În felul acesta, chiar dacă grupul dinaintea mea se destramă, eu am avut timp să-i notez sensul, „ dezinvoltura “. Dacă nu se destramă, pot, în fine, să merg şi la detalii ».

Primele sale desene sînt puţin seci şi rigide. În cele de mai tîrziu, însă, cu arhitectura lor fragilă ca cenuşa crengilor arse, o anume dezintegrare a liniei pare a anunţa impresionismul. Această evoluţie poate fi sesizată prin două sentinţe rostite de Corot la vîrste diferite (prima în tinereţe, cealaltă în vremea maturităţii):

« Nu lăsa nimic nedesluşit ».

« Încerc să exprim freamătul naturii ».

PHILIPPE JACCOTTET

Ceea ce îl deosebeşte pe acest incomparabil magician de impresionişti, care au preluat de la el analiza atentă a senzaţiilor luminoase şi a atmosferei, e faptul că el rămîne mereu un idealist. Prin voluptoasa lui seninătate, prin grandoarea panteismului său melodios, prin ţinuta virgiliană a visării sale, Corot pregăteşte şi anunţă peisajele lui Puvis de Chavannes şi ale lui Cazin.

LÉONCE BÉNÉDITE

De la bun început, Corot s-a detaşat de ei (de maeştrii olandezi, n.tr.). Şi ştim care i-a fost drumul. A cunoscut de timpuriu Italia şi a adus de acolo impresii de neşters. Era mai liric decît olandezii, tot atît de sensibil la mediul cîmpenesc, dar de-o structură mai puţin rurală. Iubea podurile şi apele, dar le iubea altfel decît ei. El este creatorul unui stil aparte: în observarea naturii el punea nu atît exactitate, cît fineţe, urmărind a sesiza ceea ce se poate extrage, ceea ce se degajă din ea. De aici acea mitologie cu totul personală şi acel păgînism de o atît de ingenioasă naturaleţe, care nu era, sub înfăţişarea sa vaporoasă, decît personificarea spiritului

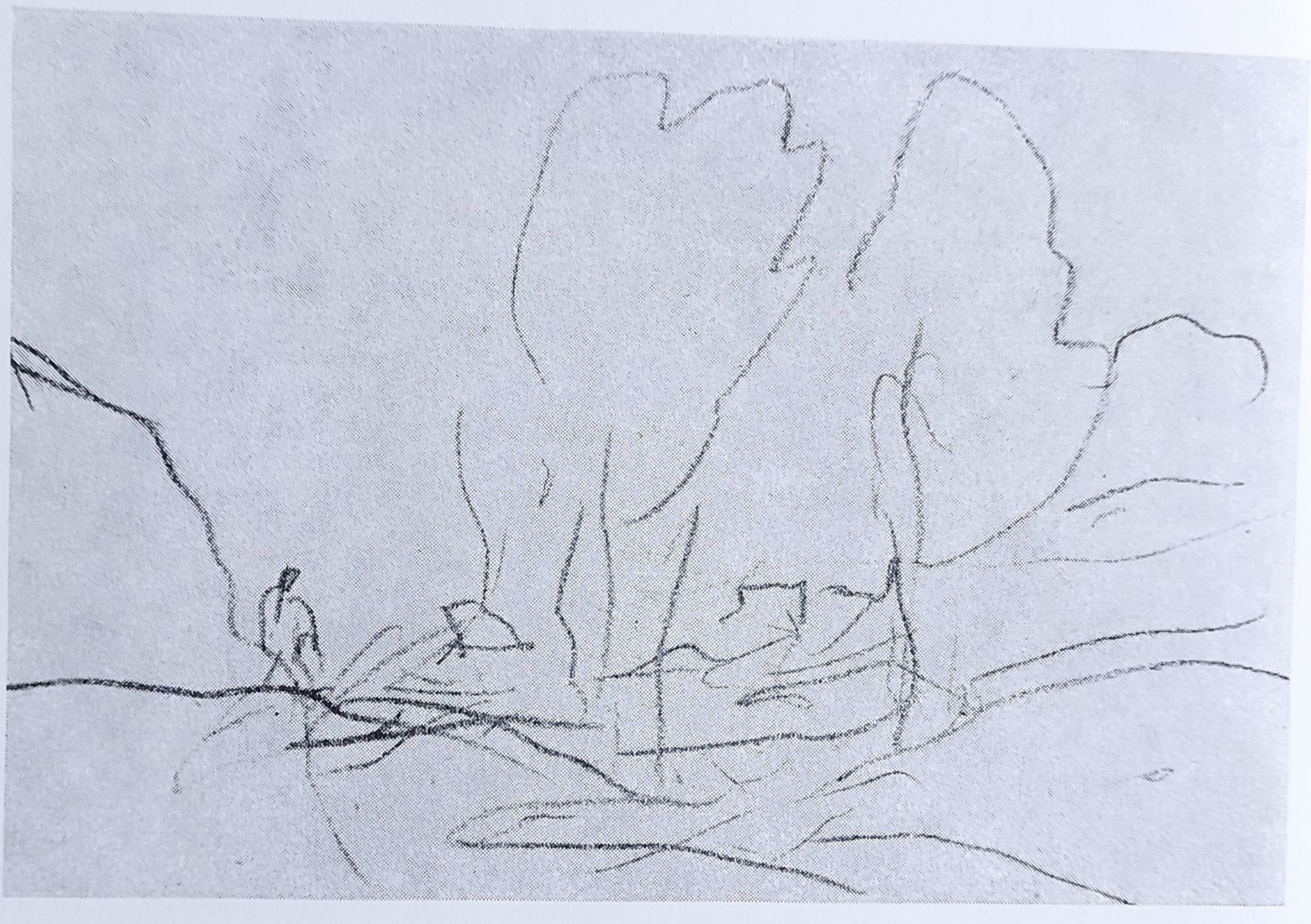

însuşi al lucrurilor. Nimeni n-a fost mai puţin olandez.

EUGÈNE FROMENTIN

Exemplul lui Corot este dintre cele mai elocvente în a demonstra măsura în care calitatea unui pictor, şi, mai cu seamă, a unui peisagist depinde nu atît de tehnica sa, cît de viziunea sa.

Aflat în posesia unei tehnici perfecţionată de înaintaşii săi, Corot nu încearcă să o modifice.

El se serveşte cu respect de instrumentul pe care l-a moştenit(. . .); şi totuşi, în faţa sa, ca în faţa unui Hubert Robert, încerci aceeaşi emoţie, acelaşi sentiment de prospeţime, de lumină şi severitate pe care îl stîrnesc, de obicei, marii revoluţionari ai limbajului plastic: Sisley sau Cézanne — dintre cei noi, fraţii Limbourg, Fouquet şi Le Nain — dintre cei vechi —, toţi pictori ai unei *viziuni clare*. Corot a înţeles perfect cît este de important să-ţi subordonezi tehnica viziunii personale şi a crezut — cazul lui Van Gogh este gata să-i dea dreptate — în posibilitatea de a-ţi educa viziunea.

PIERRE FRANCASTEL

Un tablou de Corot ne pune în contact cu suprema frumuseţe umană: a trupului şi a spiritului deopotrivă. El nu e nici un semizeu ca Rafael, nici un vrăjitor ca Rembrandt, nici titan ca Michelangelo, alchimist ca Dürer sau gentilom

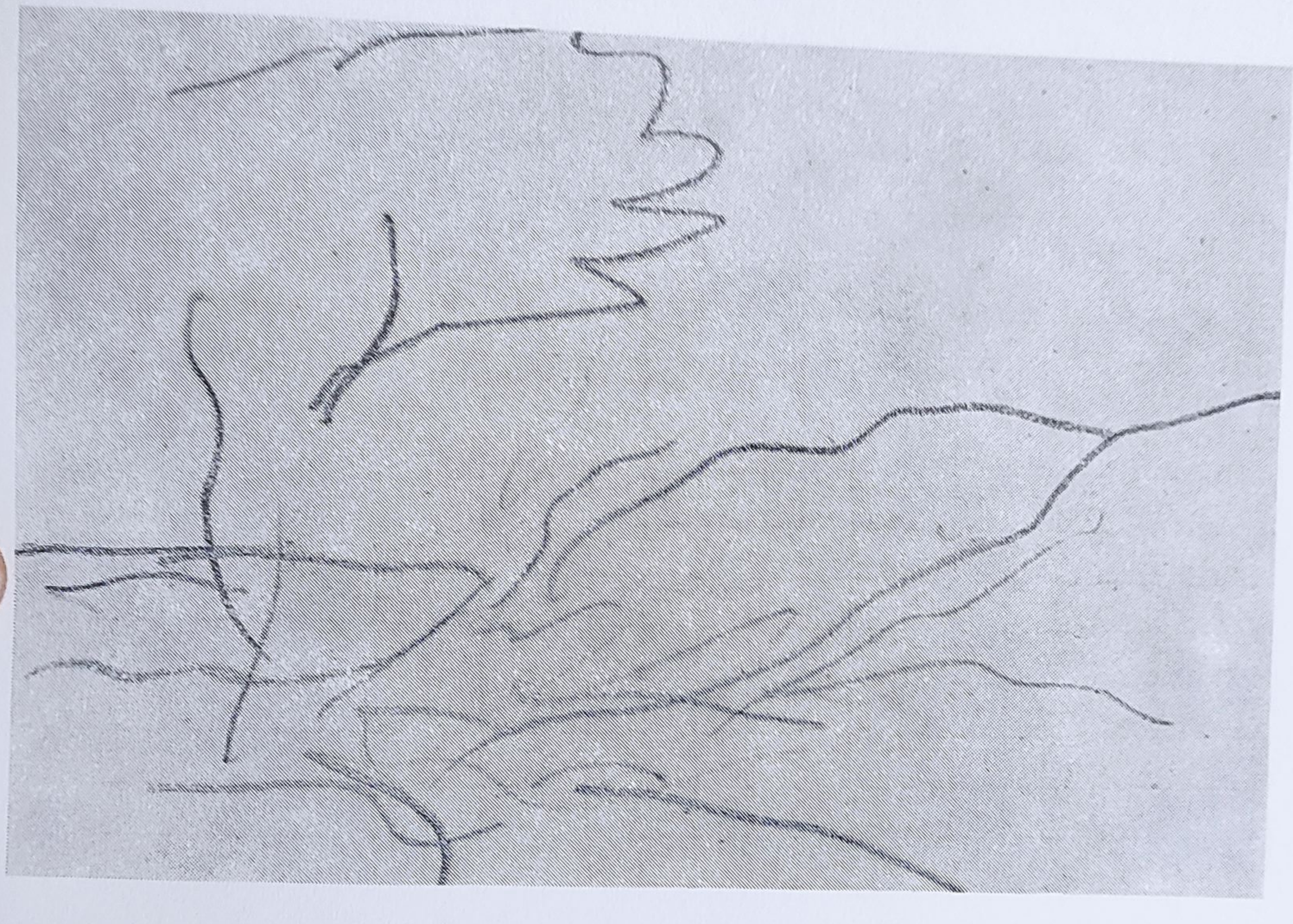

ca Velázquez; e om pur și simplu și asta e destul.

J.F. RAFFAELLI

Sînt oameni pentru care lumea fizică este atît de transparentă, încît nu au nevoie să facă în ea o spărtură pentru a o pătrunde. Lumina supranaturală se află în ei, în inima lor, iar ei o transmit lucrurilor prin privire. Oamenii aceştia vieţuiesc în pace pentru că subconştientul lor nu e deschis decît zonelor elevate în care totul radiază; rezidurile cad la fund. Nici un conflict nu are sens pentru ei. Împotriva cui să lupte?

Ei nu doresc a se elibera de realitate întrucît nu găsesc în ea decît ceea ce au pus ei înşişi: limpezime. Oamenii aceştia se cheamă Fra Angelico, Vermeer sau Corot.

RENÉ HUYGHE

Ingres, Delacroix, Corot — ultimii din linia marilor maeştri ai trecutului... Cu aceste trei nume se încheie o lungă tradiţie, aceea a şcolii franceze pentru care arta este rînd pe rînd act al spiritului sau mărturisire a inimii, niciodată simplă percepţie sau bucurie a simţurilor. Courbet şi impresioniştii vor pune capăt cu brutalitate acestei tradiţii făcînd din pictură un domeniu al senzaţiei. E drept, ei aparţin prin asta vremii lor, secolului al XIX-lea, care nu crede decît în ceea ce cade sub simţuri. Delacroix, Corot şi Ingres — acesta din urmă într-o manieră mai

Amintire din Sologne
1873
gravură în metal
Muzeul de Artă al R.S.R.,
București

subtilă căci ficțiunea sa e o ficțiune plastică — pledează pentru drepturile imaginarului, ale inspirației intelectuale sau sensibile, ale visului și poeziei. Courbet nu e oare un anti-Corot, el care își rîdea de îngeri în vreme ce, ori de cîte ori făcea ceva bun, Corot spunea că « bunul Dumnezeu trimisese pentru aceasta un sol »?
Nu înseamnă că maestrul nimfelor disprețuiește realitatea — să ne amintim de portretistul scrupulos al Catedralei din Chartres — dar ea nu e pentru el decît o parte a artei. Cum spunea la moartea sa elevul său Gustave Colin, « el picta nu atît natura, cît dragostea pe care o avea pentru natură ». Și nu este oare aceasta definiția cea mai potrivită a poziției școlii franceze față de realitate? Contaminat de claritatea latină și totuși sensibil la reveria nordică, Corot nu este oare mai francez decît oricare alt pictor francez? Umanist: fragila siluetă umană e centrul întregii sale opere; toată natura se ordonează în jurul ei; nici un tablou — fie el chiar studiu după natură, nu e conceput în afara unei categorii morale, uneori abia sugerată, care să-l umanizeze. Geniu clasic: pentru el a picta nu înseamnă numai a vedea (voir), dar și a concepe (concevoir); e clasic însă nu atît, poate, prin aplicarea rațiunii conștiente asupra sensibilității sale, ca în cazul lui Poussin și al lui Racine, cît prin aceea că sensibilitatea sa purta în ea însuși principiul echilibrului, ca în cazul lui Claude Lorrain, sau Chénier. Corot e, așadar, clasic prin natura sa, în vreme ce Delacroix trebuise să-și cîștige seni-

nătatea printr-un supraomenesc efort de voinţă, impunînd imaginaţiei şi simţurilor sale nepotolite constrîngerea regulii. Iată dar că André Lhote avea dreptate să-l califice pe Corot drept « ultimul om natural al secolului său ».

A fost nevoie de acest om simplu pentru ca toţi profesorii, academicienii şi membrii Institutului, — pe scurt toţi pedanţii veacului —, să primească o lecţie de cultură. Căci, la urma urmelor, arta lui Corot e încununarea firească a mai multor secole de cultură. În opera sa, cum am văzut, îşi dau întîlnire Poussin, Claude Lorrain, Watteau şi, uneori, Rembrandt — cei mai mari poeţi ai picturii.

Opera sa imensă ar putea avea drept epigraf cuvintele aşezate de Beethoven la începutul uneia din compoziţiile sale: « Pornită din inimă, fie ca ea să zboare spre inimi ».

GERMAIN BAZIN

CRONOLOGIE ȘI CONCORDANȚE

1796
16 iulie. Ora unu și jumătate spre dimineață, se naște la Paris Jean-Baptiste-Camille Corot, fiul lui Louis-Jacques Corot și al Mariei-Françoise Oberson, proprietari ai unei case de mode.

1797
Ingres, în vîrstă de 17 ani, vine la Paris cu dorința de a pătrunde în atelierul lui David. Se naște Vigny.

1798
Se nasc Delacroix, Michelet.

1799
Napoleon-consul; se naște Balzac.

1802
Se naște Victor Hugo.

1804
Senatul îl declară pe Napoleon împărat.

1806
15 dec. Corot obține o bursă națională, care îi asigură intrarea la liceul din Rouen în aprilie următor.

1808
Se naște Gérard de Nerval.
Se naște H. Daumier.

1810
Se naște Alfred de Musset.

1812
29 iunie. Părinții îl retrag din colegiu pentru a-l înscrie într-un pensionat din Poissy. Elevul Corot, silitor în cursul primar, vădește un interes tot mai scăzut pentru învățătură.
Se naște Th. Rousseau.

1814
Revine la Paris. E angajat funcționar în prăvălia negustorului Ratier.
Napoleon este exilat în Insula Elba — Restaurația.
Se naște Millet.

1815
Trece în serviciul domnului Delalain, postăvar în strada St. Honoré. (« Nu vei avea niciodată geniul afacerilor ! » îi va spune patronul său.)
Cele 100 de zile, Waterloo.
Se naște Meissonier.

1819
Se nasc Courbet, Jongkind.

1820
Se naște Fromentin.

1821
Moare Napoleon în Insula Sf. Elena.
Se nasc Baudelaire, Flaubert, Dostoievski.

1822
Domnul Corot, deși foarte sceptic în privința talentului lui Camille, îi face o rentă anuală de 1500 de franci, îngăduindu-i astfel să se ocupe în liniște de pictură. În același an Camille intră în atelierul lui Achille Michallon, discipol al lui David. Mai tîrziu, referindu-se la un studiu lucrat sub supravegherea acestuia, pictorul va spune: « E mai mult un studiu de supunere, decît unul de pictură ». Curînd însă, Michallon moare și Corot e primit de profesorul defunctului, Victor Bertin, adept statornic al peisajului istoric, antichizant. Corot nu-i va împărtăși niciodată maniera de a picta.

1824
Romantismul cîștigă la Salonul anual o victorie răsunătoare prin Masacrul din Chios *al lui Delacroix.*
Moare Géricault.

1825
noiembrie. Prima călătorie a lui Corot în Italia: Roma și împrejurimile (Viterbo, Narni).
Moare David.

1827
Corot trimite de la Roma la Salonul anual din Paris două peisaje.
Victor Hugo dă prin prefața la Cromwell *manifestul romantismului literar.*

1828
primăvara: Corot vizitează Neapole, Ischia, Capri și se întoarce în Franța prin Veneția.
Se nasc H. Taine, Lev Tolstoi.
Moare Bonington.

1830
Se naște Pissarro.

1831
Expoziție la Luvru, Corot prezintă patru pînze pe care critica le califică drept plate.
Se nasc Meunier, Th. Aman.

1832
Se naște Manet.

1833
Corot expune *Magdalena în rugăciune* pentru care este medaliat. Philippe Burty consideră că această lucrare marchează ruptura definitivă cu peisajul istoric și apogeul primului stil al lui Corot.

1834
Expune la Salonul anual trei pînze.
Între lunile mai și octombrie întreprinde o a doua călătorie în Italia (Genova, Pisa, Volterra, Florența, Veneția și lacurile italiene).
Se nasc Degas, Whistler.

1835—1838
Continuă să expună la toate Saloanele anuale.

1837
Moare Constable.

1838
Se naşte Nicolae Grigorescu.

1839
La Salonul anual, Corot expune S e a r a, care avea să-i inspire lui Théophile Gautier versurile citate la începutul volumului de faţă.
Se nasc Cézanne, Sisley.

1840
Se nasc Monet, Rodin, Odilon Redon, Émile Zola.

1841
Se nasc Berthe Morisot, Renoir.

1842
Corot prezintă Salonului 5 pînze, dintre care Juriul admite numai două.
Se naşte Mallarmé.
Moare Stendhal.

1843
mai-august: A treia şi ultima călătorie: în Italia la Roma şi în împrejurimi.

1844
Se nasc H. Rousseau-Vameşul, Verlaine şi A. France.

1845
Corot abordează tehnica de acvaforte (Amintire din Toscana).

1846
Pentru *Vedere din pădurea Fontainebleau* primeşte Crucea Legiunii de Onoare.

1847
28 noiemb: Moare tatăl artistului.

1848
Salonul îi primeşte de astă dată toate cele nouă lucrări propuse. E ales chiar în Juriu (al nouălea cu 353 de voturi).
A doua Republică.
Moare Chateaubriand.
Se naşte Gauguin.

1849
Prima expoziţie a prerafaeliţilor.
Moare Hokusai.

1850
Moare Balzac.

1851
Corot vizitează Anglia. La Galeria ducelui de Westminster se arată deosebit de impresionat de Rafael şi Hobbema. Se pare că în urma acelei vizite, pictorul s-a decis să coboare linia orizontului în peisajele sale.
Moare Turner.
Se naşte Ion Andreescu.

1853
Se naşte Vincent van Gogh.

1854
Se naşte Rimbaud.

1855
Salonul anual se confundă cu Expoziţia Universală. Corot este unul din cei 34 de membri ai Juriului, numiţi de însuşi Napoleon al III-lea.
În cadrul Salonului, Courbet are o expoziţie aparte: Pavilionul Realismului.
Pissarro se stabileşte la Paris şi se dedică picturii.
Moare G. de Nerval.

1857
Delacroix e ales în Academia de Arte Frumoase (după şapte eşecuri).
Apar Florile Răului *de Baudelaire.*

1858
Un misit, D-l Boussaton, îi propune să facă o vînzare de tablouri pentru a sonda preferinţele publicului. Corot ezită (nu obişnuia să-şi vîndă lucrările, iar cînd era constrîns s-o facă, le recupera cu prima ocazie). În cele din urmă acceptă. Vinde 38 de pînze cu 14.233 de franci. Misitul e departe de a fi mulţumit, dar lui Corot suma i se pare uriaşă.

1859
Se naşte Seurat.

1860
Se naşte James Ensor.

1861
Corot ilustrează în acvaforte poemele pe care Edmond Roche i le dedicase înainte de a muri.

1863
Salonul Refuzaţilor la care Manet expune Dejunul pe iarbă.
Moare Delacroix.
Se naşte Signac.

1864
Se naşte Toulouse Lautrec.

1865
E vorba să primească o medalie de onoare. Candidatura îi este respinsă pentru că nu e «peintre d'histoire», aşa cum cerea gustul oficialităţilor. Acest eşec îl întristează mai puţin decît moartea survenită în acelaşi an

a prietenului său Dutilleux, primul său cumpărător şi elevul său.
Manet expune Olimpia.

1866

Corot expune la Salon două tablouri şi o acvaforte.
Se îmbolnăveşte de gută.
Se naşte Kandinsky.

1867

Participă la Expoziţia Universală. Este medaliat, dar cu medalia secundă. În schimb primeşte titlul de Ofiţer al Legiunii de Onoare. De aci înainte Corot se va bucura de o tot mai largă popularitate.
Mor Ingres, Baudelaire, Lamartine.
Se nasc Bonnard, Nolde.

1868

Se naşte Ştefan Luchian.

1869

Printre altele, lucrează o acvaforte reprodusă în volumul *Sonate şi Acvaforte* de A. Lemoyne.
Se naşte Matisse.

1870—1871

Izbucneşte războiul franco-prusac. Corot vrea să plece pe front; îşi cumpără chiar arme. Vîrsta înaintată îl ţintuieşte însă locului. Munceşte totuşi pentru a face rost de banii necesari ajutorării trupelor. Donează o sumă importantă « pentru confecţionarea tunurilor trebuincioase alungării prusacilor din Ville d'Avray » — localitatea la care ţinuse mult dintotdeauna.

1871

Comuna din Paris.
Se naşte Rouault.

1872

11 iulie Corot e sărbătorit; face o călătorie prin ţară.
Se naşte Mondrian.

1874

E vorba să primească din nou o medalie de onoare. O primeşte însă, în locul lui, un oarecare Gérôme. Bătrînul se întristează. Admiratorii îi organizează un banchet.
Monet expune Impresie — Răsărit de Soare, *tabloul de al cărui titlu se leagă introducerea termenului de « impresionism » în istoria artei.*
Moare Michelet.

1875

22 febr. La ora 11 şi jumătate seara Corot moare. Două zile mai tîrziu au loc funeraliile la cimitirul *Père-Lachaise.* După messă — relatează L. Roger-Milès — în cadrul căreia s-a cîntat Requiemul prozodiat, după dorinţa defunctului, pe cunoscutul « andante » din Simfonia în la a lui Beethoven, d-l de Chennviéres, director al Bele-Artelor, a ţinut un foarte elocvent discurs. Dar cu mult mai semnificativ a fost « discursul » unei femei din popor: pe drumul de la casa din Faubourg — Poissonière, la biserica St. Laurent, cineva întrebă pe cine înmormîntează şi acesta răspunse: « nu ştiu cum îl cheamă, dar e un om de bine ».
La Ecole des Beaux-Arts se organizează o expoziţie comemorativă (se expun 128 de lucrări).
mai-iunie: Are loc licitaţia postumă a tablourilor sale. Se vînd 600 de lucrări cu 2.000.000 de franci.
Moare Millet.
Se naşte Marquet.

BIBLIOGRAFIE

EDMOND ABOUT
Voyage à travers l'Exposition des Beaux-Arts, Hachette, 1855.

ALBERT WOLF
La Capitale de l'Art, Havard, Paris, 1866.

HENRI DUMESNIL
Corot, souvenirs intimes, Rapilly, Paris, 1875.

CHARLES BLANC
Les artistes de mon temps, ed. Firmin-Didot, 1876.

JEAN ROUSSEAU şi ALFRED ROBAUT
Camille Corot, Librairie de l'Art, 1884.

CHARLES BIGOT
Peintres contemporains, Hachette, 1888.

L. ROGER-MILÈS
Corot (col. *Les Artistes célèbres*), Librairie de l'Art, 1891

A. ROBAUT şi MOREAU-MELATON
L'oeuvre de Corot, catalogue raisonné—5 vol. Floury, 1950.

JACQUES BASCHET
Les Grands Maîtres Français, Nilson, Paris.

LÉONCE BÉNÉDITE
Histoire des beaux-arts 1800—1900. Peinture, sculpture, architecture, médaille et glyptique, gravure, arts décoratifs en France et à l'étranger, Flammarion, Paris, 1909.

D. CROAL THOMPSON
Les paysages de Corot, 1913.

ANDRÉ LHOTE
Corot, 1923.

* * *

Corot raconté par lui-même, 2 vol., Laurens, 1924.

GUSTAVE GEFFROY
Corot, Nilson, 1924.

HENRI FOCILLON
La peinture au XIX-ème siècle, Le retour à l'Antique, Le Romantisme, Laurens, Paris, 1927.

C. BERNHEIM de VILLERS
Corot, peintre de figures, 1930.

I. MEIER — GRAEFE
Corot, Berlin, 1930.

L. LARGUIER
Le père Corot, Firmin-Didot, 1931.

ÉLIE FAURE
Corot, Paris, 1931.
Rev. *L'amour de l'Art*, nr. 11 — februarie 1936.

PAULJAMOT
Corot, Plon, 1936.

GERMAIN BAZIN
Corot, Tisné, Paris, 1942 (ed. II, 1953).

PIERRE du COLOMBIER
Corot, Skira, Genève, 1942.

* * *

Corot raconté par lui-même et par ses amis, Ed.P. Cailler, Genève, 1946 — 2 vol.

MAURICE RAYNAL
Le Dix-Neuvième siècle. Formes et couleurs nouvelles. De Goya à Gauguin. Skira, Genève, 1951.

MAURICE SÉRULLAZ
Corot, F. Hazan, Paris, 1952.

RENÉ HUYGHE
Dialogue avec le visible, Flammarion, Paris, 1955.

PIERRE FRANCASTEL
Histoire de la peinture française. La peinture de chevalet du XIV-ème siècle au XX-ème siècle, vol. II, Elsevier, Paris, 1955.

RENÉ HUYGHE şi PH. JACCOTTET
French Drawing of the 19 th. Century, Thames and Hudson, Londra, 1956.

FRANÇOIS FOSCA
La peinture française au XIX-ème siècle (1800—1870), Tisné, Paris, 1956.

FRANÇOIS FOSCA
Corot, Elsevier, 1958.

ANDRÉ LHOTE
Traités du paysage et de la figure, B. Grasset, Paris, 1958.

A. COQUIS
Corot et la critique contemporaine, Deny-Livres, 1960.

* * *

Corot et son temps, La Bibl. des Arts, 1961.

CAMILLE MAUCLAIR

Corot, A. Michel, 1962.

M. ALPATOV

Istoria Artei, vol. II, ed. Meridiane, Bucureşti.

L. VENTURI

Pictori moderni, ed. Meridiane, Bucureşti.

REPRODUCERI

◀ **Corot la șevalet**
1825
ulei
Muzeul Louvru, Paris

Colosseum-ul
văzut prin arcadele
bazilicii lui Constantin
1825—1826
ulei
Muzeul Louvru, Paris

Colosseum-ul
văzut din grădina Farnese,
de pe Palatin
1826
ulei
Muzeul Louvru, Paris

Călugăr franciscan
1826—1828
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Forum-ul roman
1826
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Florența văzută din grădina Boboli
către 1834
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Roma.
Insula şi Podul San Bartolomeo
către 1827
ulei
Museum of Fine Arts, Boston

Podul rupt din Mantes
către 1855
desen în peniţă
Muzeul Luvru, Paris

Catedrala din Chartres
1830
ulei
Muzeul Luvru, Paris

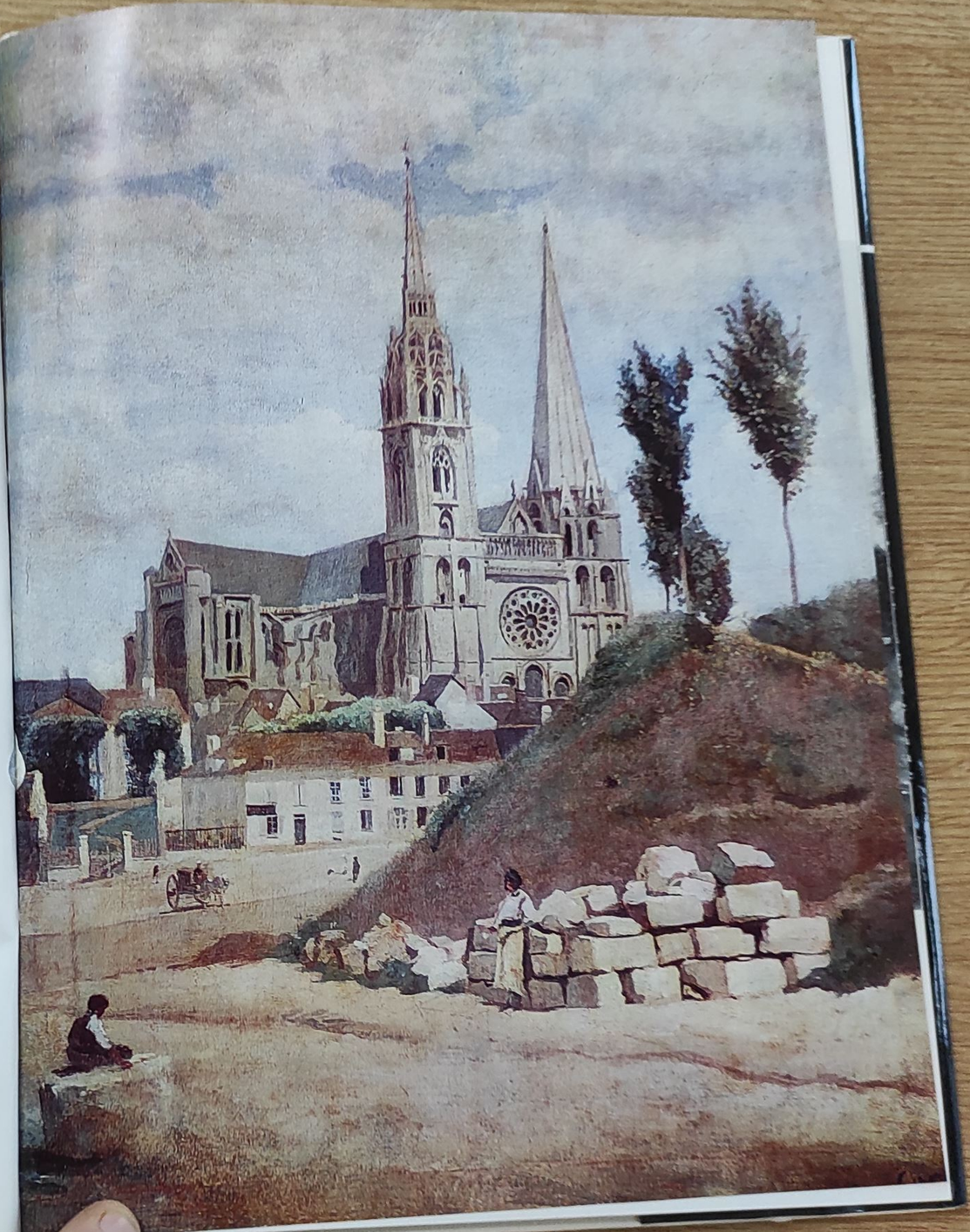

Vedere lîngă Volterra
1838
ulei
col. Chester Dale, National Gallery of Art, Washington

Nimfa Senei
1837
ulei
col. particulară, Paris

Podul din Mantes
1865—69
ulei
Muzeul Gulbenkian, Lisabona

Moara de la St. Nicolas les Arras
alias
Musée Louvre, Paris

Tivoli.
Grădina la Villa d'Este
1843
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Le **Vallon**
1856—60
Muzeul Luvru, Paris

Fată pe gânduri
către 1662
ulei
Neue Pinakothek (Bayerische Staatsgemäldesammlungen), München

Fată pe gânduri
(detaliu)

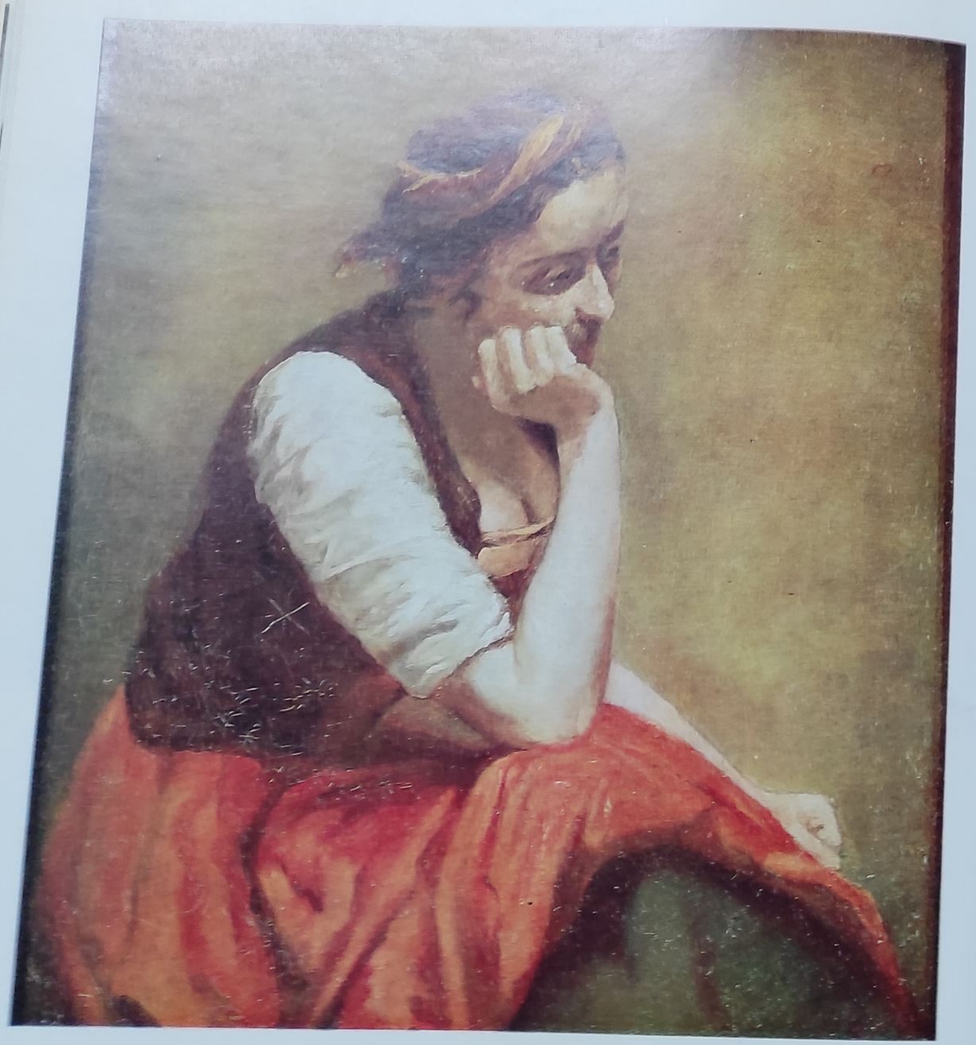

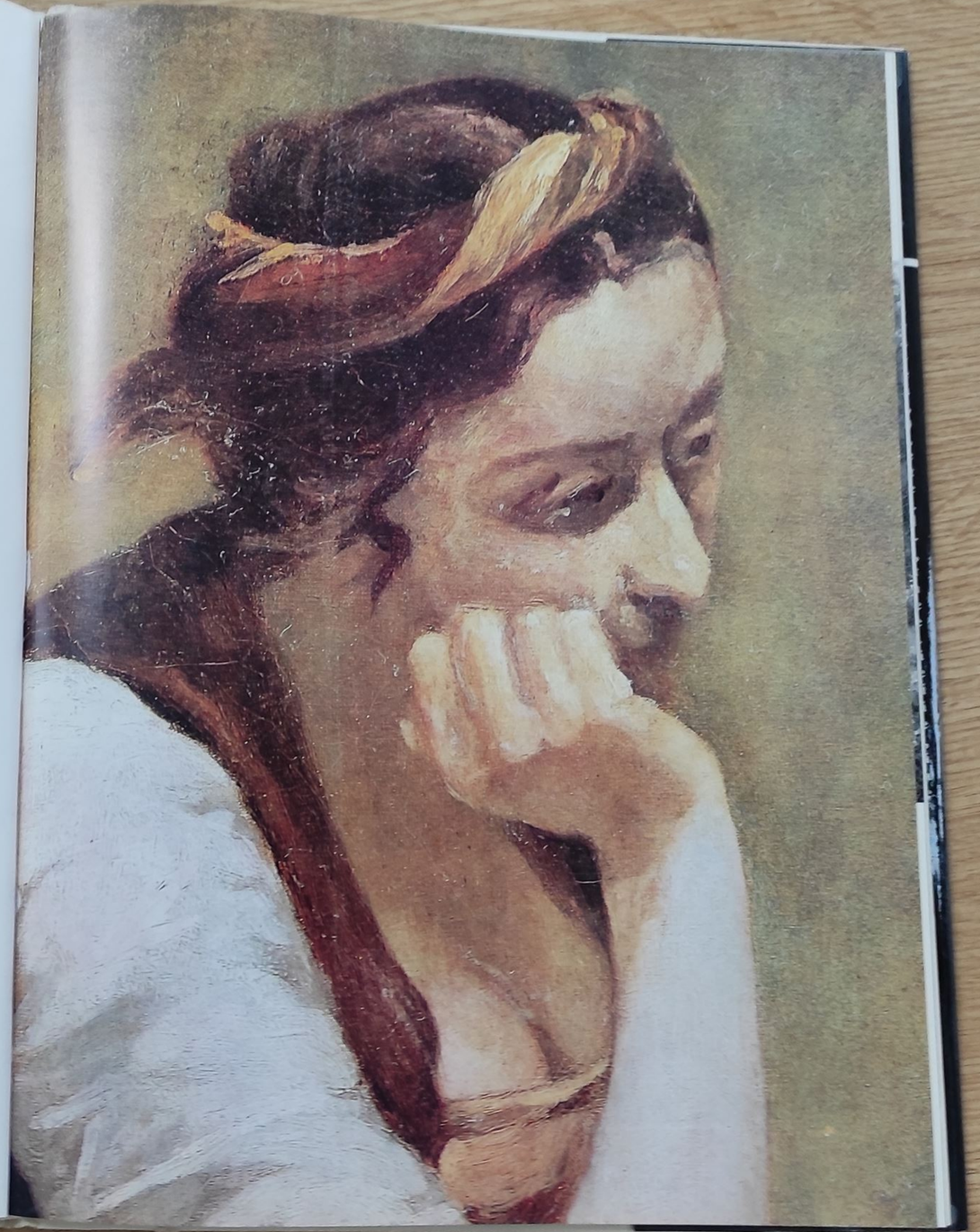

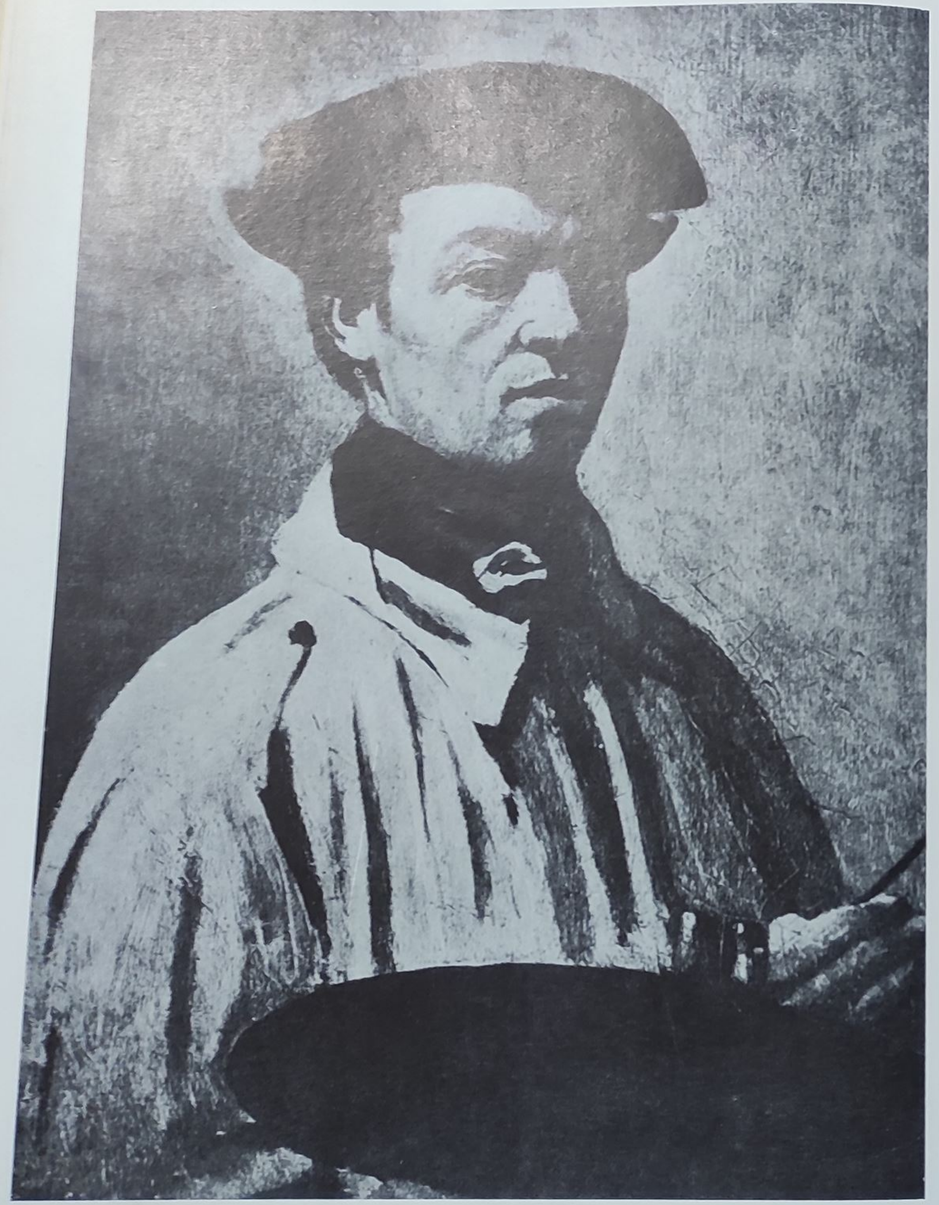

Autoportret
1835
ulei
Gal. Uffizi, Florența

Homer printre păstori
1845
ulei
Muzeul Municipal din St. Lô

Fată culcată
ulei
Muzeul Zambaccian, București

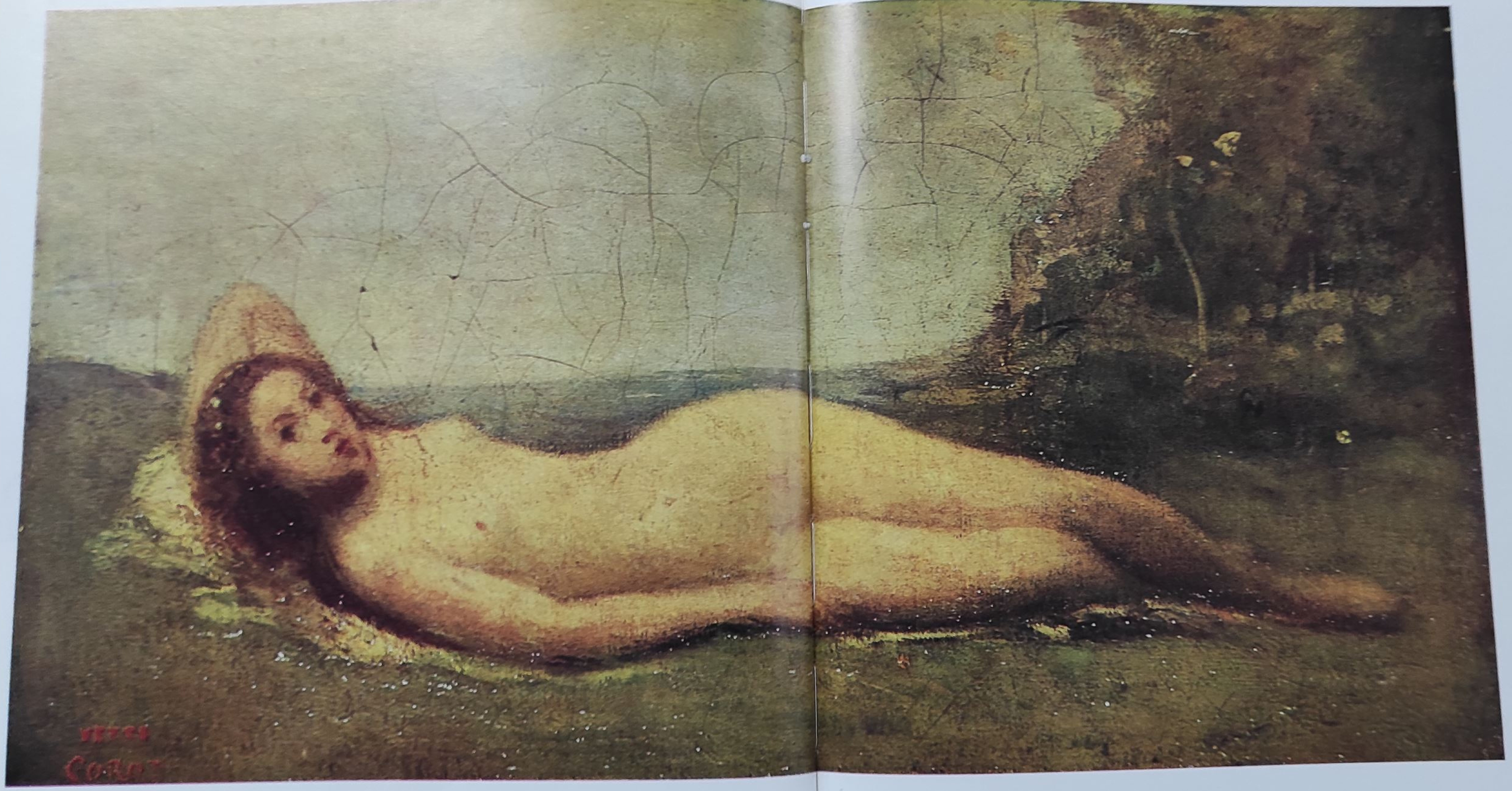

Femeie cu bustul descoperit
1835—40
ulei
col. Georges Viau, Paris

Primăvara
ulei

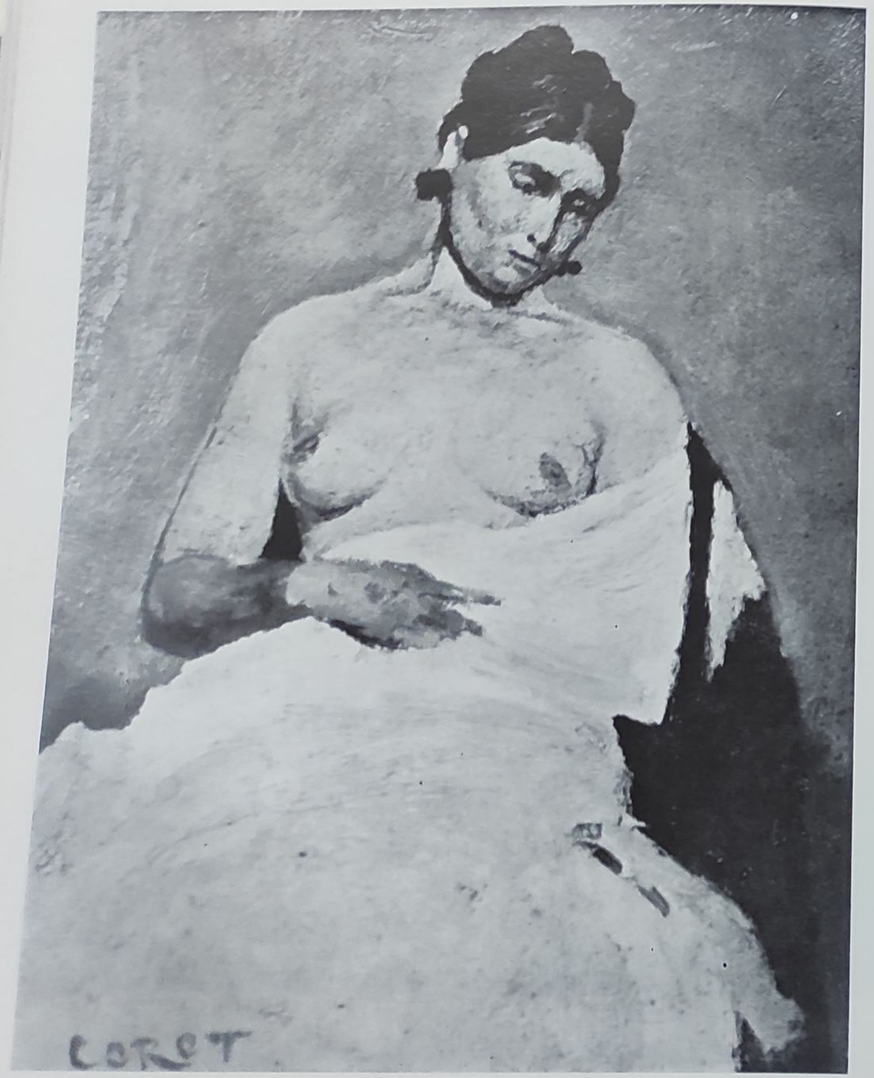

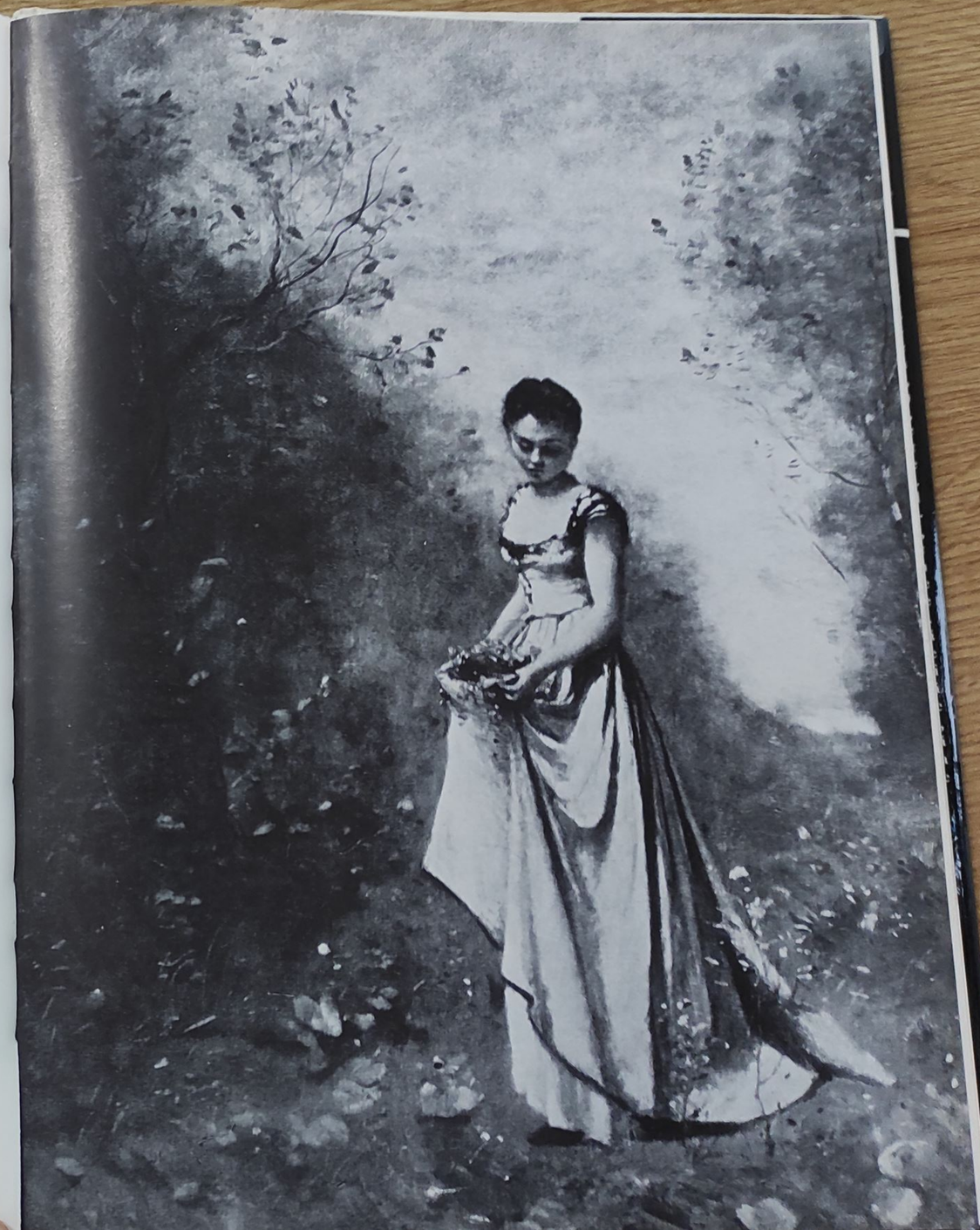

Moară de pe cursul unui torent
1882
ulei
col. Cognacq, Paris

Moară, Creața Pirenaiei
Bagă Versailles
către 1880
col. W. Hansen, Copenhaga

Peisaj
ulei
Muzeul de artă al R.S.R.,
București

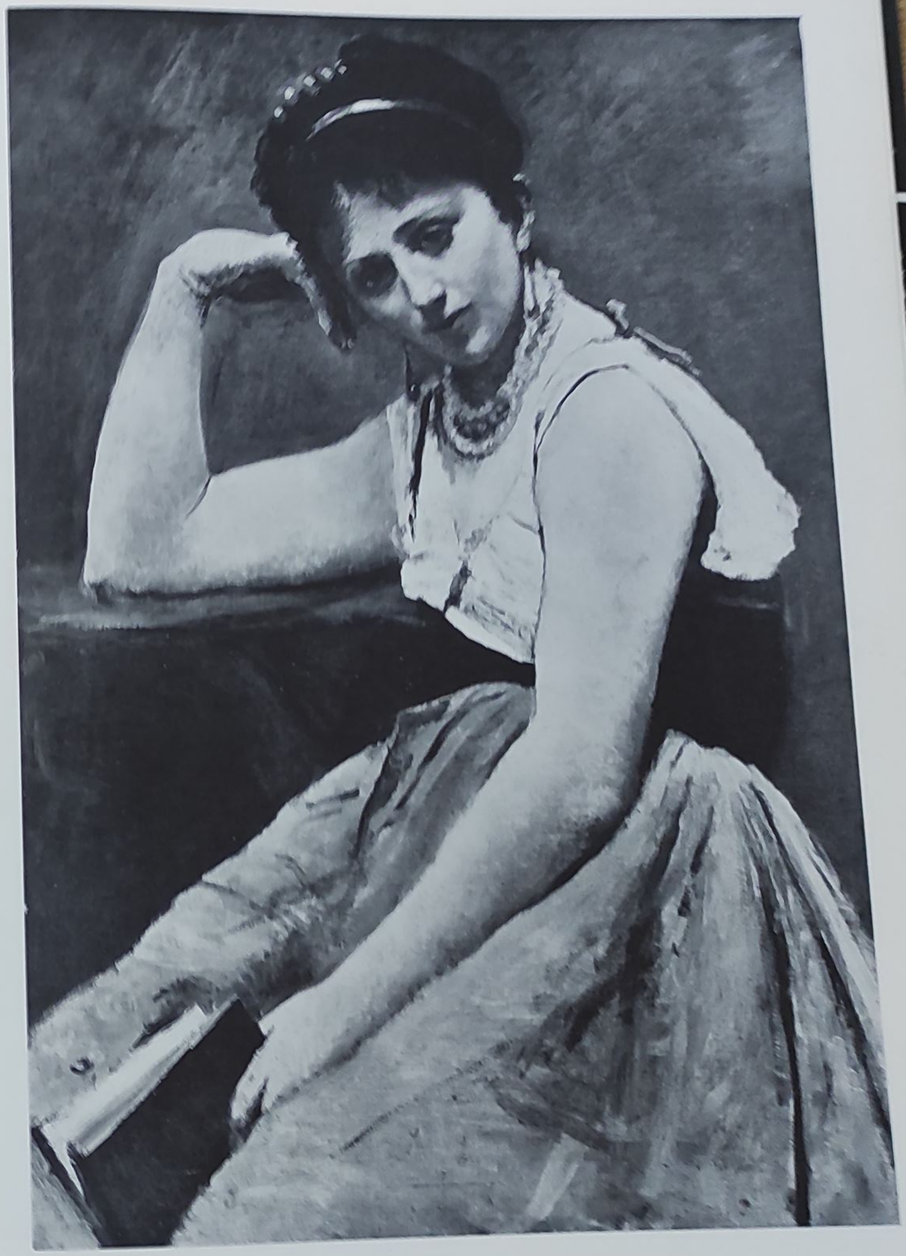

Castelul Rosny
ulei
Muzeul Luvru, Paris

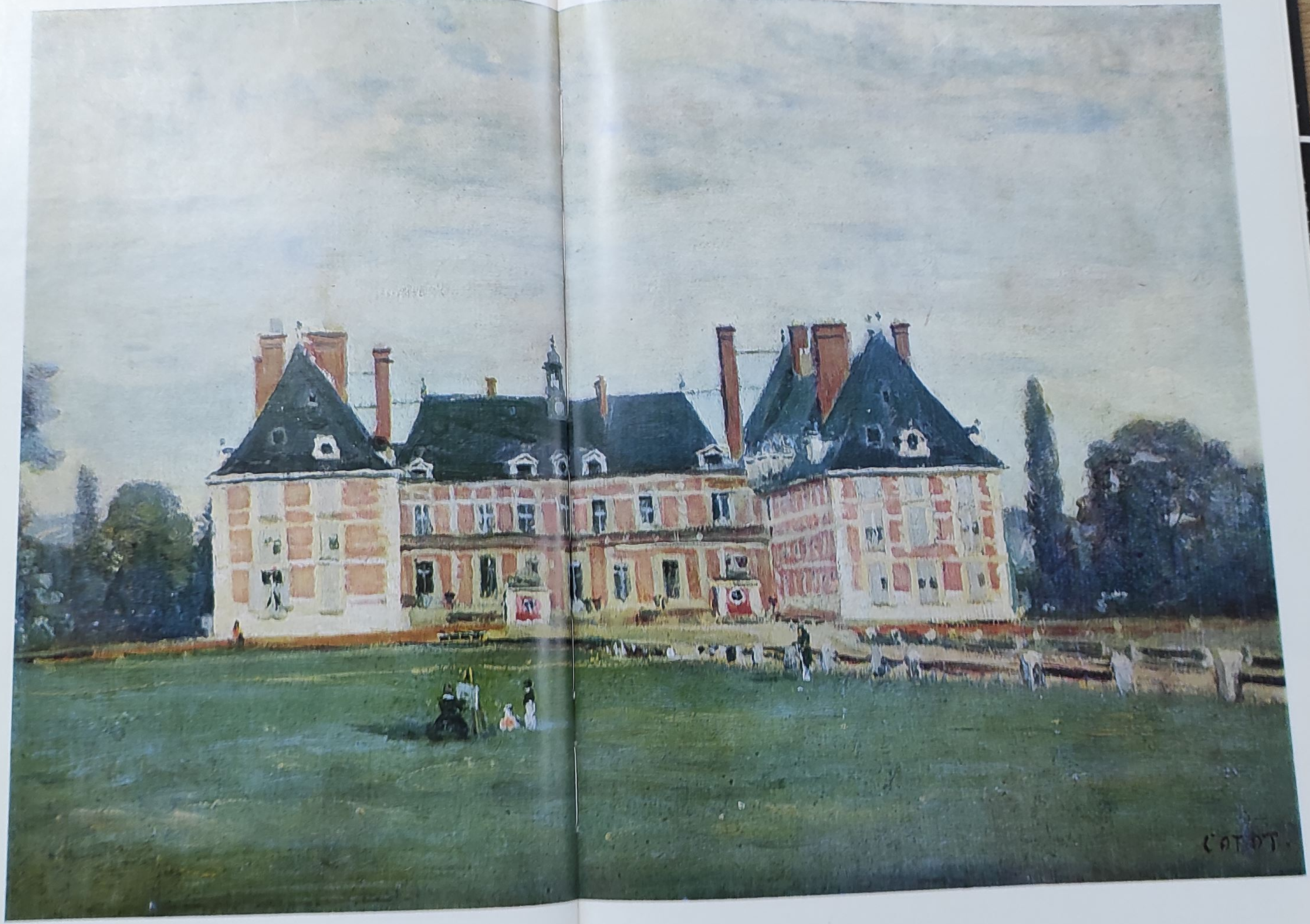

Beaune-la-Rolande
aprox. 1850–55 (?)
ulei

Mal de apă
ulei

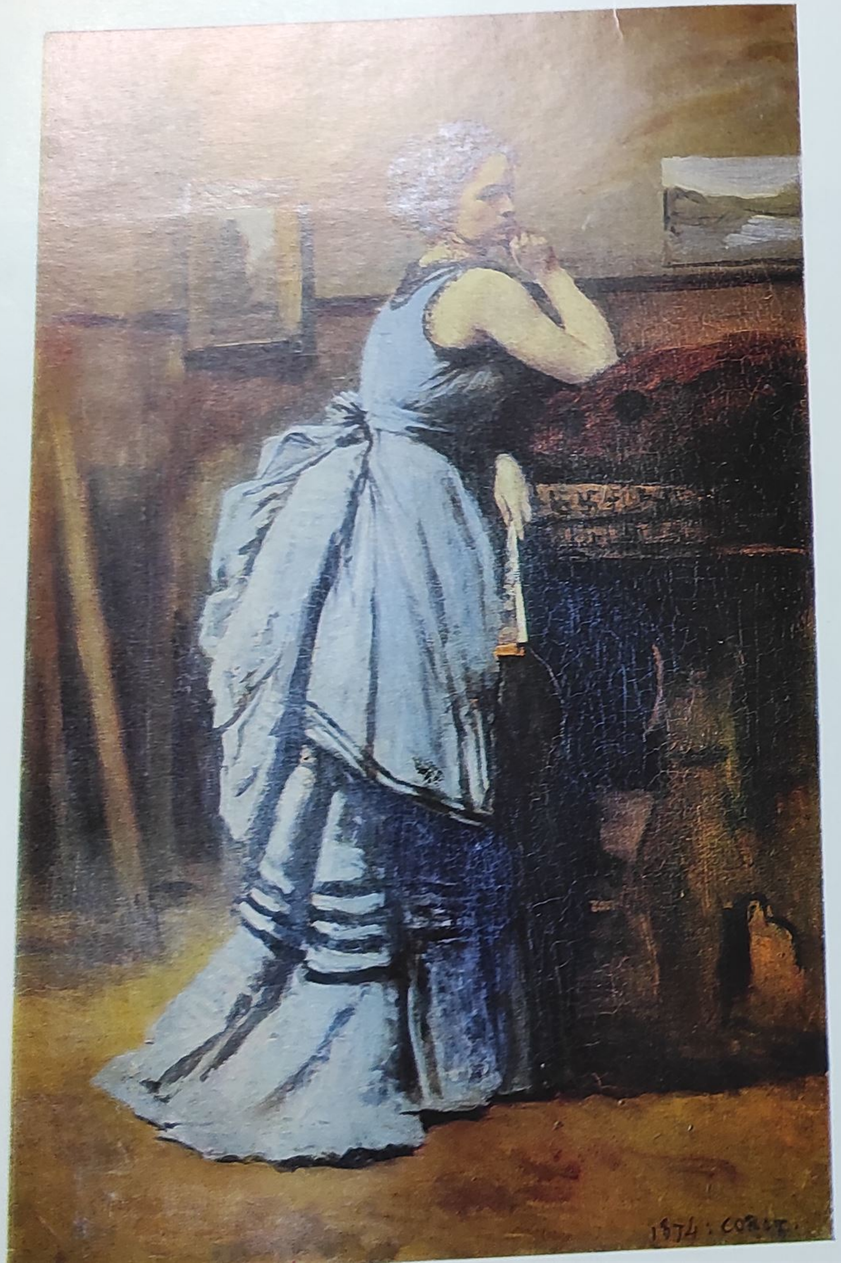

Femeie in albastru
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Portul Dunkerque
1873
ulei
col. G. A. May, Paris

Concert cimpenesc
1857
ulei
Muzeul din Chantilly

Peisaj cu figuri
conté cu cretă albă
Muzeul de Artă al R.S.R.,
Secția de grafică, București

Amintire din Italia
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Catedrala din Mantes
1865—69
ulei
Musée des Beaux-Arts, Reims

Margine de pădure
cărbune
1859
Muzeul Luvru, Paris

« La Toilette »
ulei
col. Wildenstein, Paris

Amintire de la Mortefontaine
1864
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Dimineață, dansul zînelelor
1850—51
ulei
Muzeul Louvre, Paris

Ville d'Avray
cărbune
Londra

Stînci la malul mării
1870
ulei
Muzeul Mesdag, La Haye

Car cu fîn
1870
ulei
Muzeul Puşkin, Moscova

Păstorită stînd
1855—60
ulei
col. Reichardt, Winterthur

VENTE
COROT

Femeie cu mandolină la șevalet
1865
ulei
Muzeul Luvru, Paris

Femeie cu mandolină
ulei
Stedelijk Museum, Amsterdam

Peisaj
col. de Artă comparată
(Slătineanu), București

Drumul la Sèvres
Muzeul Luvru, Paris

Atelierul
1865—68
ulei
col. Widener, Philadelphia

Femeia cu perle
către 1869
ulei
Muzeul Louvre, Paris

Carieră de piatră la Fontainebleau
1831
ulei
Musée des Beaux Arts, Gand

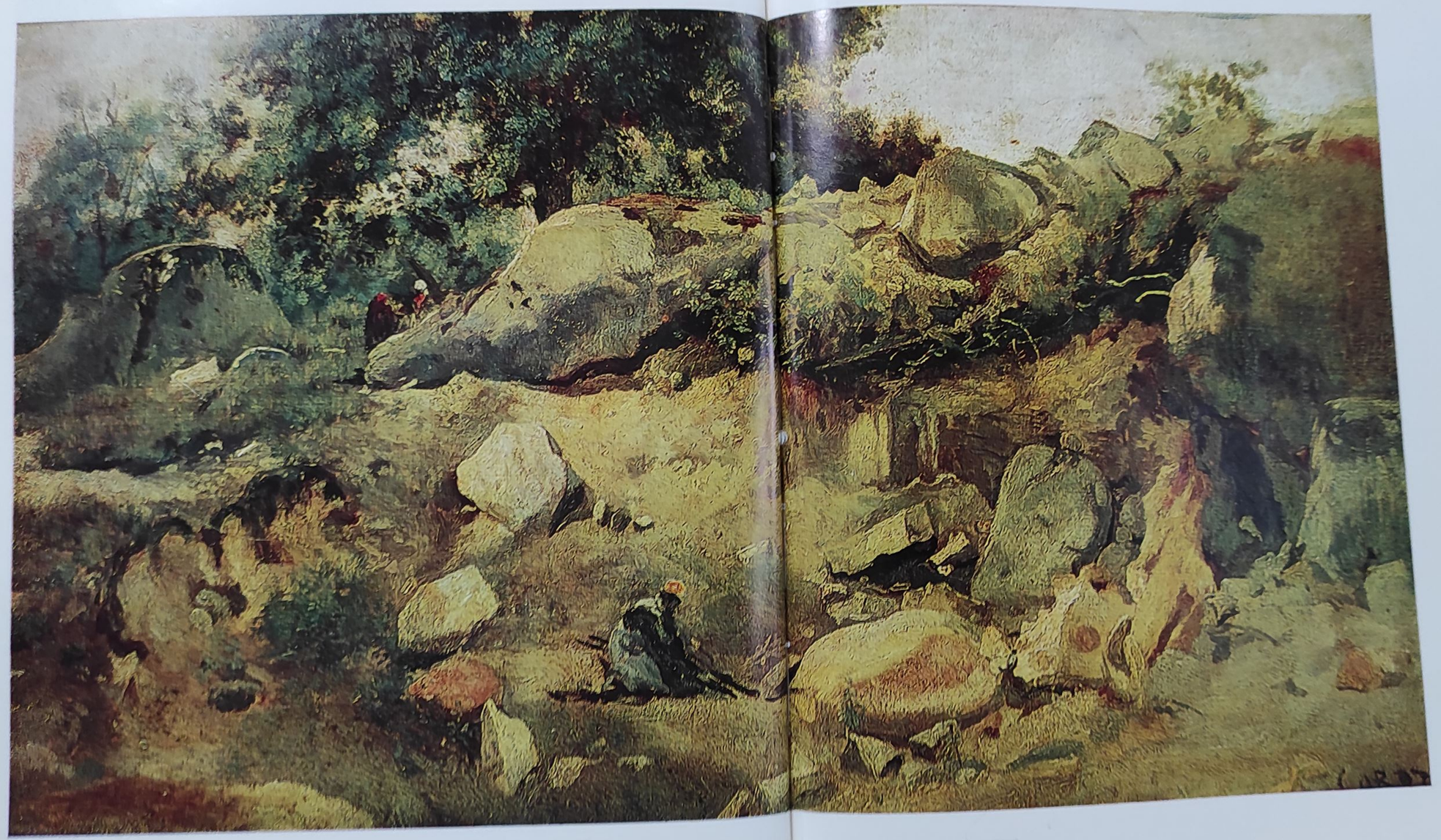

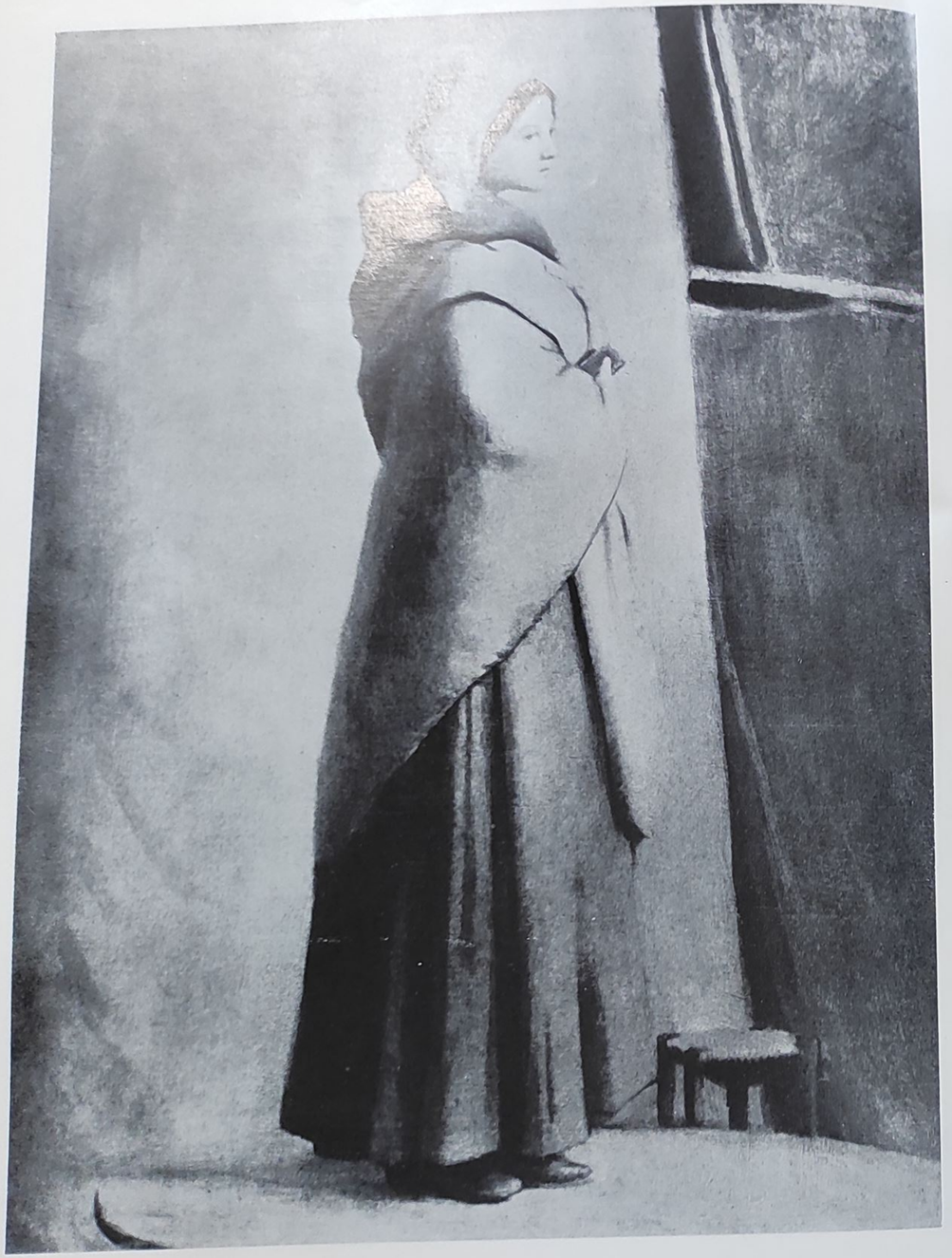

Portretul unui model
1860—70
ulei
col. particulară, Paris

Peisaj din Italia
către 1865
acvaforte
Biblioteca Academiei R.S.R.,
Cabinetul de stampe, București

Fermă cu trei țărănci
1872
ulei
col. Silberberg, Breslau

Doamnă în roz
1871—72
ulei
col. O. Gerstenberg, Berlin

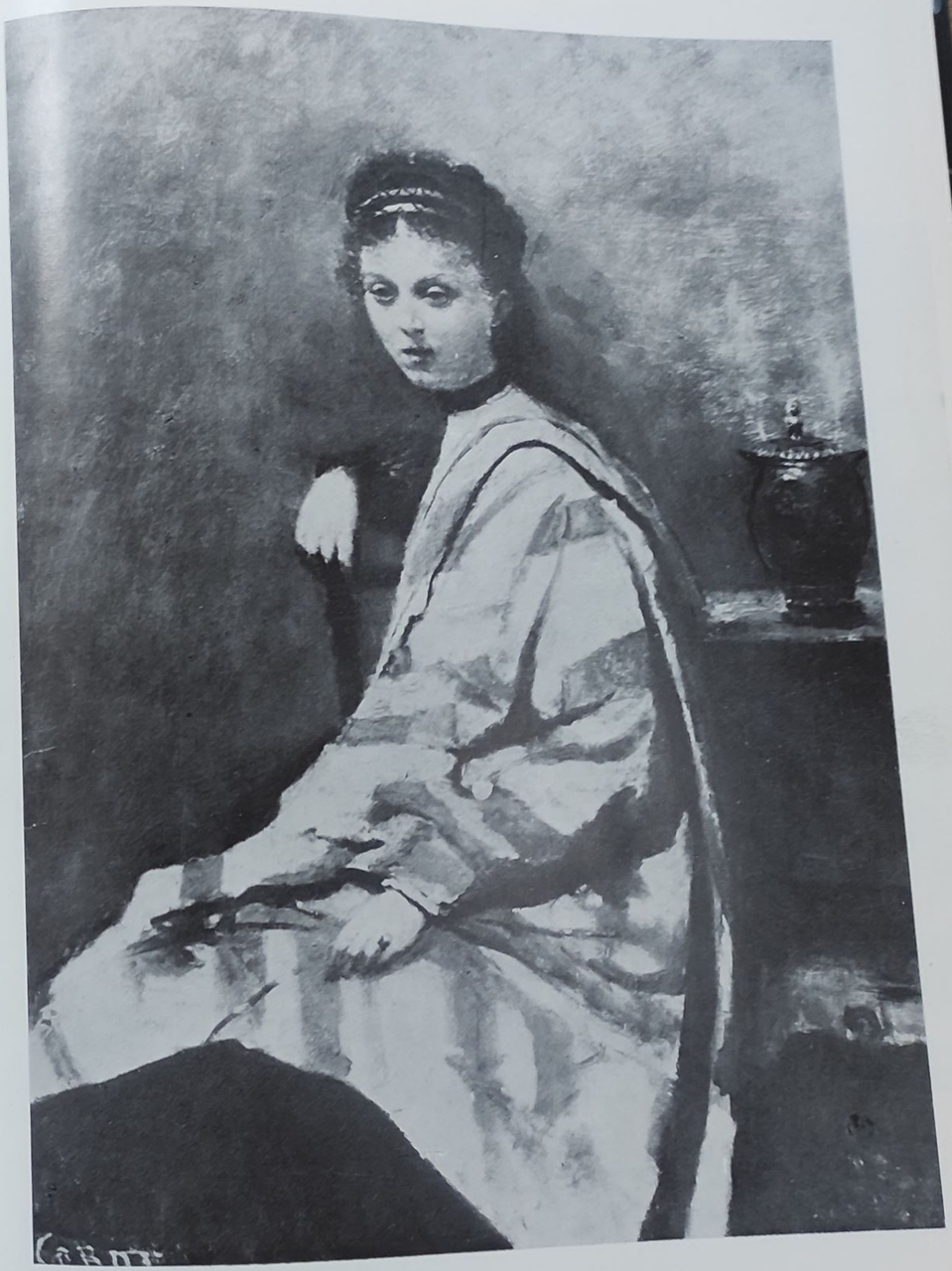

Pădurea de la Fontainebleau
1872
ulei
col. particulară, Anglia

Rafală
1869—72
ulei
col. R. Renand, Paris

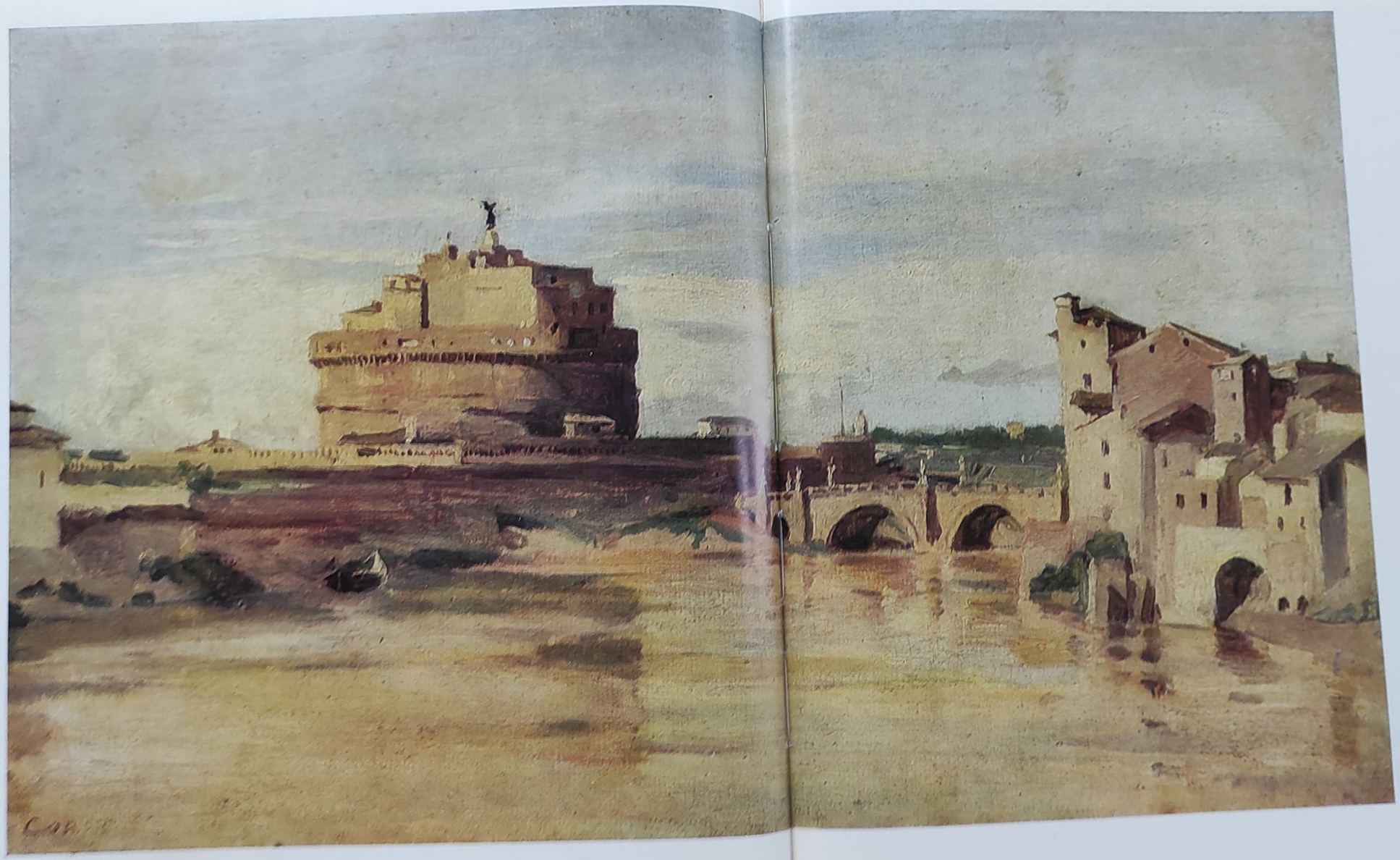

Pascal la Limas
1910
Col. M. de Rovyguen

Tabacăriile din Mantes
1910
Muzeul Louvre, Paris

"GH. ASACHI"
IASI

SURSA REPRODUCERILOR

FOTOCOLOR SCALA – FLORENTA:
COROT LA ȘEVALET, FLORENȚA VĂZUTĂ DIN GRĂDINA BOBOLI, MOARA DE LA SF. NICOLAS LES ARRAS, FATĂ PE GÎNDURI, FEMEIA ÎN ALBASTRU, AMINTIRE DIN ITALIA, VENEȚIA, LA PIAZETTA, DRUMUL LA SÈVRES, CARIERĂ DE PIATRĂ LA FONTAINEBLEAU, CASTELUL SAN ANGELO, PE TIBRU, ROMA.

RÉUNION DES MUSÉES NATIONAUX, VERSAILLES:
COLOSSEUM-UL VĂZUT PRIN ARCADELE BAZILICII LUI CONSTANTIN, PROMENADA LUI POUSSIN, CATEDRALA DIN CHARTRES, FEMEIE CU MANDOLINA LA ȘEVALET, ATELIERUL.

F. BRUCKMANN K. G., MÜNCHEN:
COLOSSEUM-UL VĂZUT DIN GRĂDINA FARNESE DE PE PALATIN, FORUM-UL ROMAN, TIVOLI, GRĂDINĂ LA VILLA D'ESTE, AUTOPORTRET, FEMEIE CU BUSTUL DESCOPERIT, PRIMĂVARA, PORTUL DUNKERQUE, BEAUNE-LA-ROLANDE, MAL DE APĂ, CONCERT CÎMPENESC, PORTRETUL UNUI MODEL, DOAMNĂ ÎN ROZ, PEISAJ LA LIMAY, TĂBĂCĂRIILE DIN MANTES.

GIRAUDON, PARIS:
PODUL DIN MANTES (MUZEUL GULBENKIAN), HOMER ÎNTRE PĂSTORI, PORTUL LA ROCHELLE, LECTURĂ ÎNTRERUPTĂ.

BILDARCHIV FOTO MARBURG, MARBURG-LAHN:
AMINTIRE DE LA MORTEFONTAINE, FEMEIE CU PERLĂ

RADU BRAUN, LABORATOR FOTO AL COMBINATULUI POLIGRAFIC «CASA SCÎNTEII»:
PEISAJ CU LAC, NIMFĂ CULCATĂ, PEISAJ (MUZEUL DE ARTĂ RSR), PEISAJ CU FIGURI, PEISAJ (COLECȚIA SLĂTINEANU), PEISAJ DIN ITALIA, DOMUL FLORENTIN, AMINTIRE DIN SOLOGNE, DESENELE DIN COLECȚIA OPRESCU.

REDACTOR: NINA STĂNCULESCU ZAMFIRESCU
TEHNOREDACTOR: ELENA JUCU MIRESCU

APĂRUT 1973;
COLI DE TIPAR 4;
PLANȘE TIPAR ÎNALT: 32
C.Z. PENTRU BIBLIOTECILE MARI 7.74/76;
C.Z. PENTRU BIBLIOTECILE MICI 7
TIRAJ 3600 + 20 + 140

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „ARTA GRAFICĂ"
CALEA ȘERBAN VODĂ Nr. 133, BUCUREȘTI
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

CLASICII PICTURII UNIVERSALE

Tot ce a pictat Corot, pînă la cele mai mărunte crochiuri, este impregnat de fericire. Nu este însă fericirea unui credul; e una dobîndită : fericirea omului care privește și se recunoaște în ceea ce l-a precedat ca și în ceea ce îi va urma. Claude Gellée, La Fontaine (și mai înainte Theocrit) cunoscuseră această stare de așteptare, această nostalgie a celui care viețuiește între o patrie pierdută și un pămînt promis. În lumea lui Corot orice este întotdeauna iertat. Nici urmă de ură. Prin iubire, totul se ilumineză, totul cedează mărinimiei. Omul există pentru a face plăcere altora. Cele de ieri, precum și cele de mai tîrziu, sînt deopotrivă conținute în prezent — un prezent în care starea de suferință e depășită. Totul se răsucește ca o floare — înspre lumină. Corot e o vocație. Tinerețea și maturitatea sa se exprimă întru același desen. Omul se împlinește în afara experienței, plăsmuind iarăși și iarăși — fără mare varietate exterioară — propriul său portret sau peisaj. Și e de ajuns ca el să atingă numai materia, pentru ca imaginea cea mai simplă să se înalțe, sub degetele sale, la dimensiunea sublimului. Corot este pictorul care cîntă.

PIERRE COURTHION

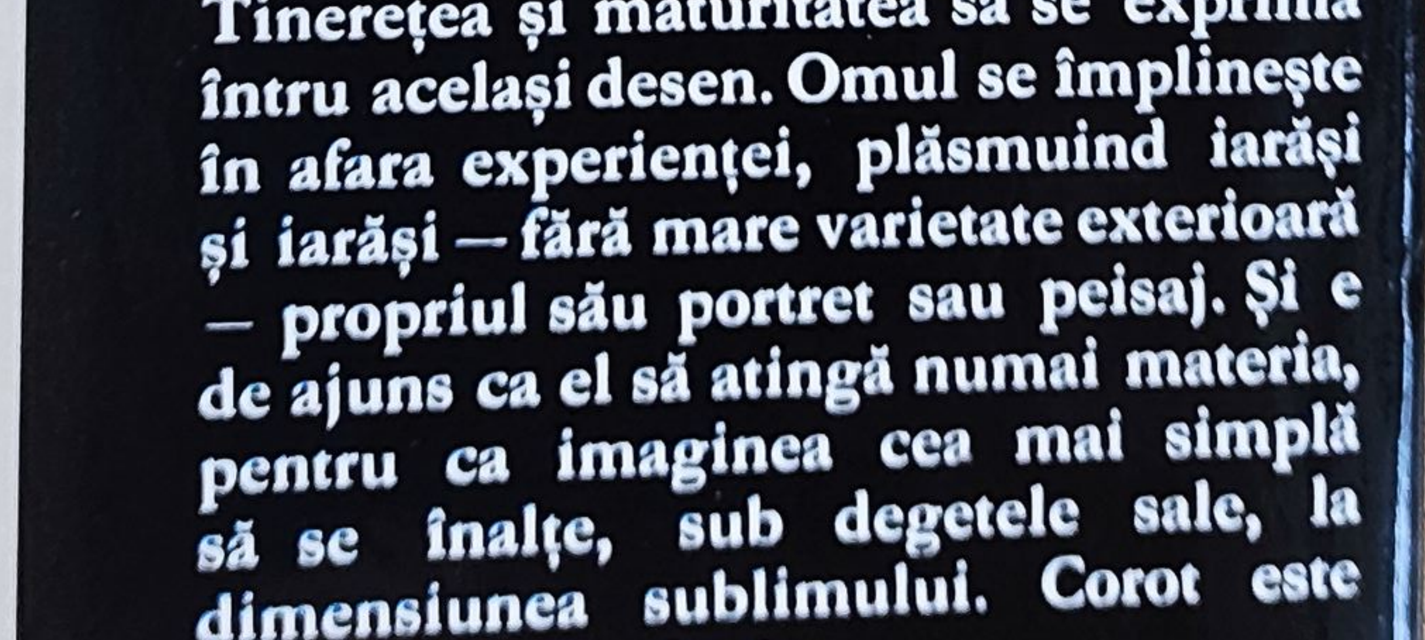

CLASICII PICTURII UNIVERSALE

ÎN ACEASTĂ SERIE

AU APĂRUT:

GIOTTO
VELÁZQUEZ
RAFAEL
VAN GOGH (autoportrete)
OROZCO, RIVERA, SIQUEIROS
TIȚIAN
BRUEGEL
GAUGUIN
CHAGALL
DELACROIX
EL GRECO
MATISSE
VAN EYCK
HOKUSAI
PICASSO
PAUL KLEE
DUFY

ÎN PREGĂTIRE:

MICHELANGELO pictor
BOSCH
MANET
PICTURA CHINEZĂ CLASICĂ
TURNER
BRAQUE
MONTMARTRE
SIMONE MARTINI
ROUAULT
BOTTICELLI
WATTEAU
FOVISMUL

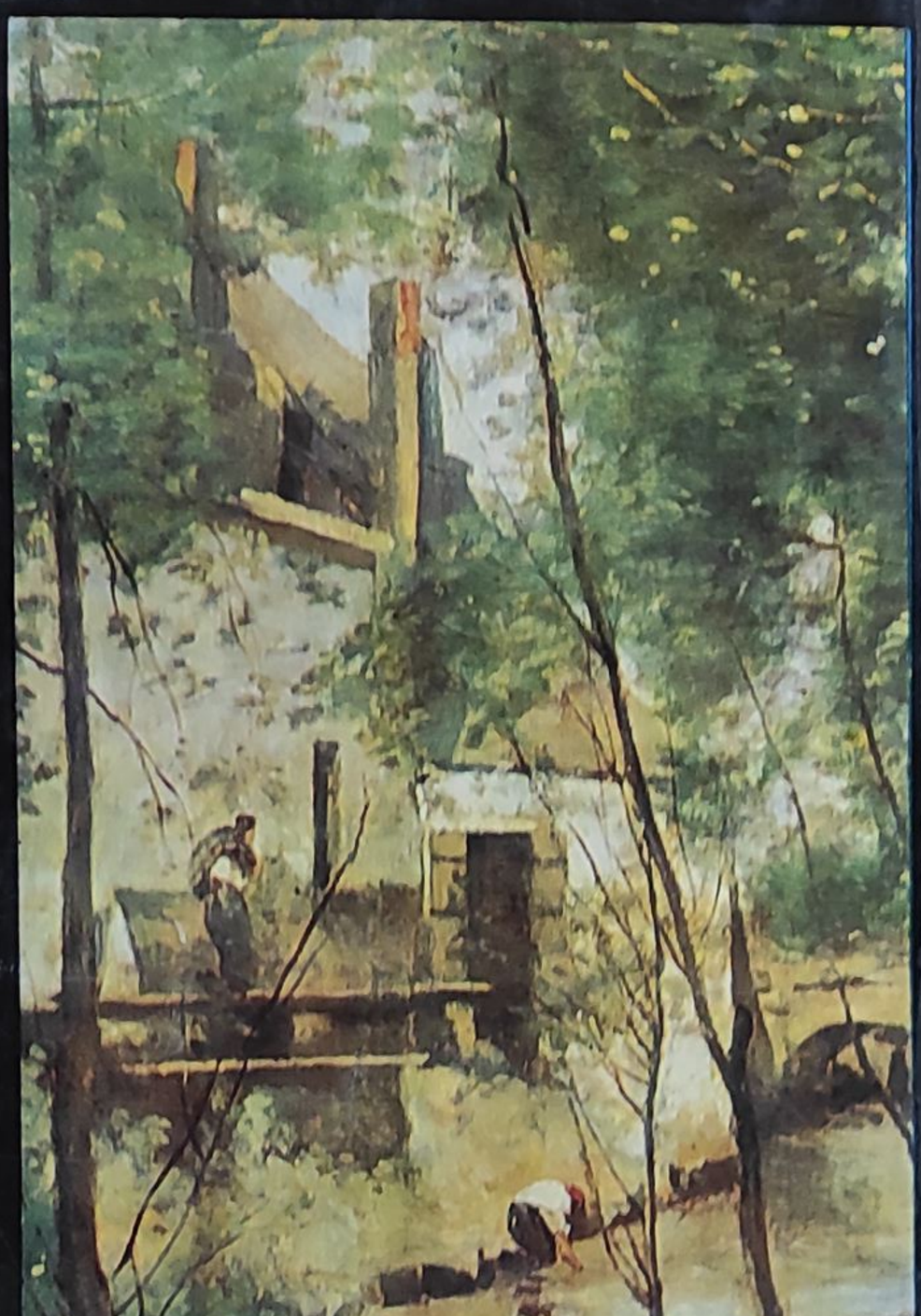

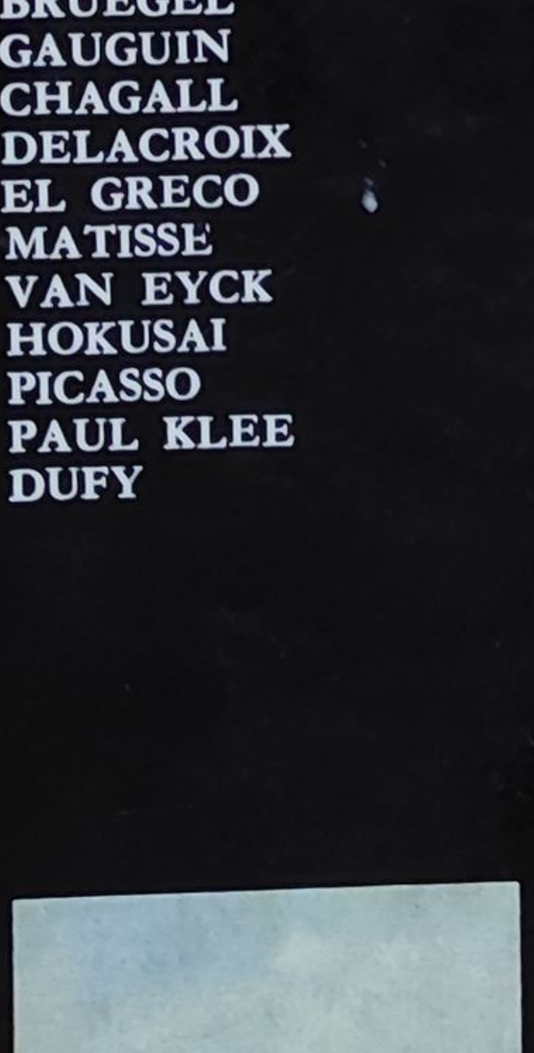

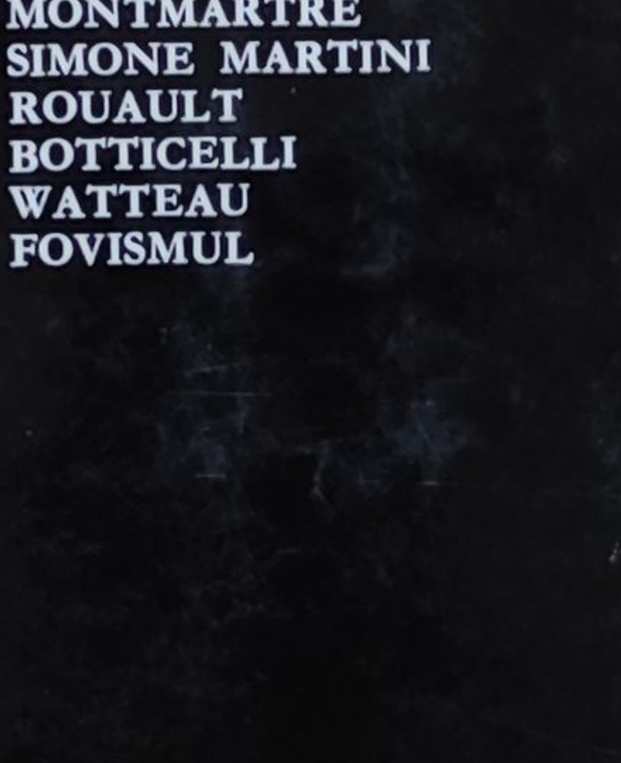

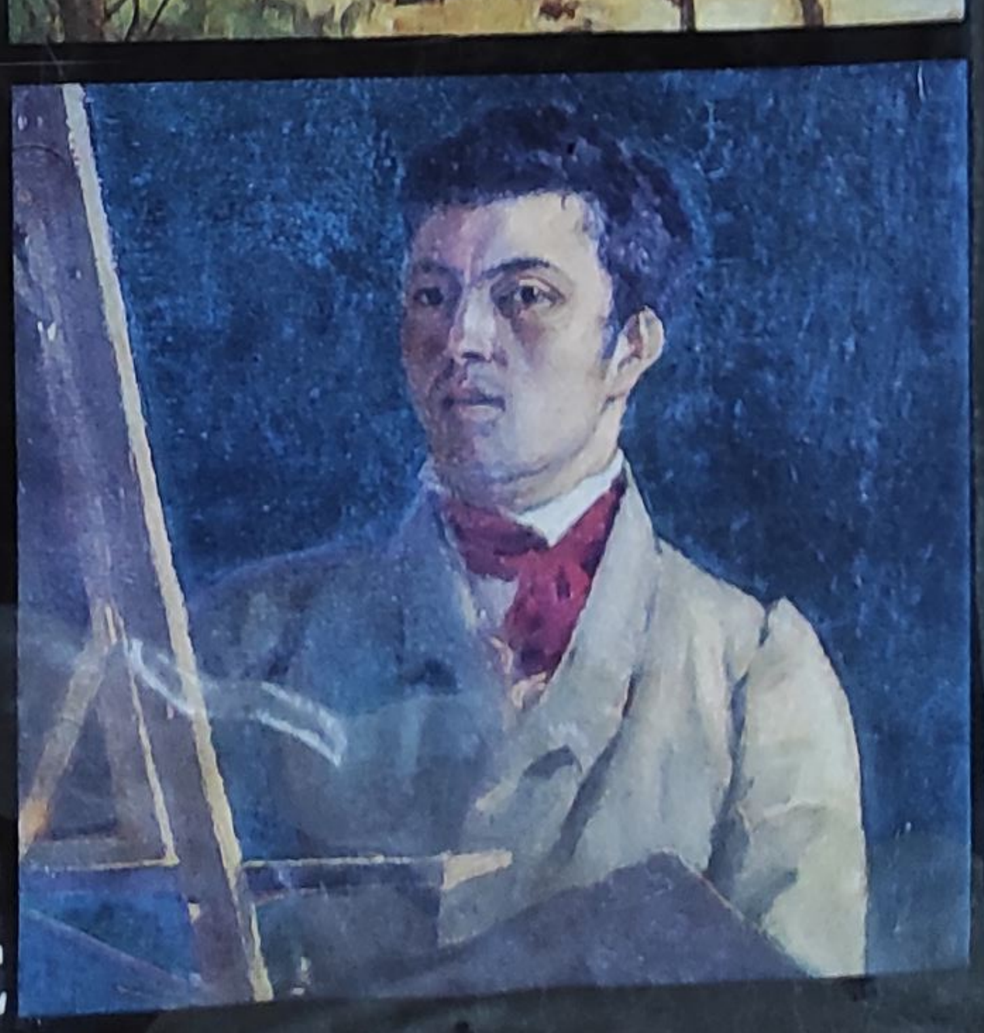

EDITURA MERIDIANE